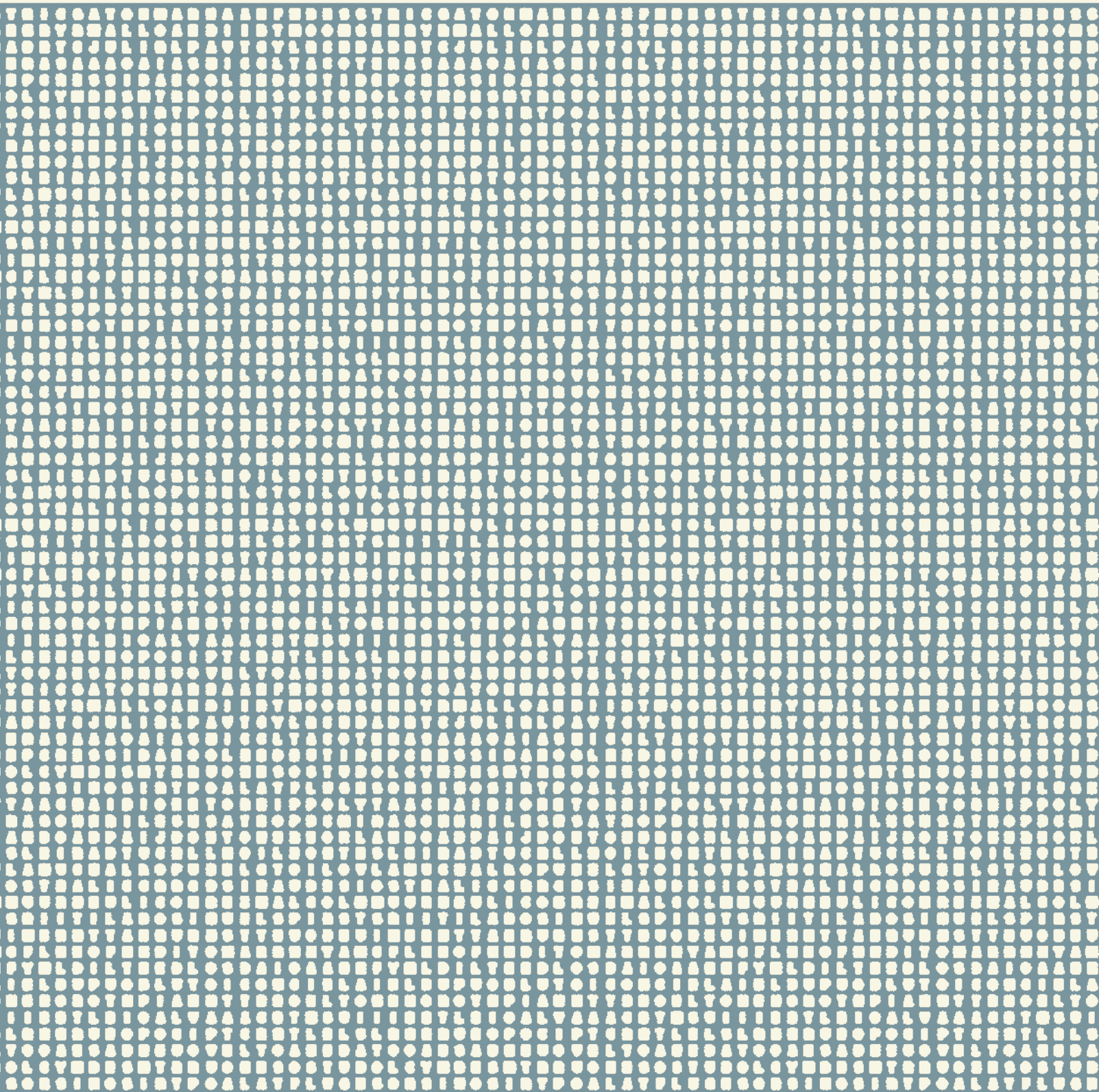

MiD

Museumstekster

MiD MAGASIN | MUSEUMSFÖRMIDLERE I DANMARK | NR. 37 | OKTOBER 2017

MiD Magasin nr. 37 oktober 2017
Museumstekster
ISSN: ISSN: 1904-1721
© Museumsformidlere i Danmark, MID
www.museumsformidlere.dk

Redaktion
Michael Gyldendal (ansvarshavende)
Birgit Pedersen
Signe Lykke Littrup
Layout: Tine Werner

Forside: Grafisk illustration, Tine Werner
Bagsidebillede: Signe Lykke Littrup

MiD. bestyrelsesmedlemmer:
Michael Gyldendal (formand)
Danmarks Tekniske Museum
Skoletjenesten på Sjælland
Fabriksvej 25 | 3000 Helsingør
Tlf.: 49 22 26 11 | mg@tekniskmuseum.dk

Birgit Pedersen (næstformand)
ARoS Aarhus Kunstmuseum
ARoS Allé 2 | 8000 Aarhus C
Tlf.: 87 30 66 43 | bp@aros.dk

Henrik Sell (kasserer)
Naturhistorisk Museum Aarhus
Wilhelm Meyers Allé 210 | 8000 Aarhus C
Tlf.: 86 12 97 77 | sell@nathist.dk

Dorthe Godsk Larsen
HistorieLab-Nationalt Videncenter for
Historie og Kulturarvsformidling
Stationsvej 14 | 7300 Jelling
dorthe.godsk@gmail.com

Mie Marie Vinther Ellekilde
Meaning Making Experience (MMEx)
Inge Lehmanns Gade 10, 5.sal | 8000 Aarhus C
Tlf. 23 80 91 32 | mie@mmex.dk

Merete Boel Essenbæk
Museum Sønderjylland – Arkæologi Haderslev
Museumsinspektør- formidling
Dalgade 7 | 6100 Haderslev
Tlf: 7452 7566 | mees@museum-sonderjylland.dk

Signe Lykke Littrup
Museumsinspektør | Frilandsmuseet
Tlf 4120 6403 | Signe.Lykke.Littrup@natmus.dk

Indhold

Museumstekster.....	3
Michael Gyldendal	
At være i det, når man lærer om det.....	4
Signe Lykke Littrup, og Marianne Achiam	
Aarhus Fortæller.....	8
Martin Brandt Djupdræt	
Den gode formidlingstekst.....	12
Birgit Pedersen	
Tekst er ikke, hvad det har været.....	15
Charlotte S. H. Jensen	
De hvide busser.....	17
Mette Boritz	
Om kunsten at skrive en udstillingstekst.....	20
Josephine Nielsen-Bergqvist	
”De havde prydte i min taske blandt svedne handsker og den ildelugtende fægtemaske...”.....	22
Ida Bennicke	
Museumstekst og kampen med qi.....	28
Laila Zwisler	
5 fif til at skrive museumstekster.....	30
Cecilie Asaa	
Tanker om Tekster i Teselskabet.....	32
Benjamin Asmussen	
Et gyldent tekstkoncept.....	36
Anne Bernt Jensen og Kathrine Baastrup	
”...med tekster skrevet op og ned ad væggene”.....	39
Birgitte Darger	
MiD Info.....	42

Museumstekster

Leder

Af Michael Gyldendal, formand for Museumsformidlere i Danmark (MiD), mg@tekniskmuseum.dk

Tekster på et museum er et tema, som mange har en mening om. For hvad er en god museumstekst, hvad skal den kunne, hvem skal den være henvendt til og hvor lang må en tekst være?

Flere af dette magasins skribenter har gjort sig konkrete erfaringer fra egen praksis, og forhåbentlig kan disse erfaringer danne grundlag for en manual til den gode museumstekst. Hvis vi overhovedet kan blive enige om hvad en god tekst er.

Peter Seeberg som i mange år var et aktivt museums-menneske og grundlægger af magasinet Danske Museer reflekterede eksplicit over det at være forfatter af museumstekster og mange af disse tanker er samlet i hans bog ”Tingenes spejl – museumstekster 1960-1997”. Det er nok de færreste formidlere og inspektører på museer, der kan levere den kvalitet som en af Danmarks førende forfattere evnede. Men selv om man ikke har den litterære eller poetiske tilgang til temaet, kan vi gøre hinanden klogere. Der er mange praktiske forhold man skal huske sig selv på. De fleste formidlere skriver deres tekster på en computer, siddende på deres kontorer, hvor lys og lyd er godt. Men husk på at læseren måske står op, er svagtseende, er omgivet af en larmende skoleklasse, og har et sultent og utålmodigt barn i hånden, der samtidig skal på toiletet. Alle disse ydre forhold har naturligvis også indflydelse på, hvordan vi læser museumstekster, og så kommer hele

diskussionen om, hvordan vi indholdsmæssigt skal formulere os, og hvem teksten skal målrettes til. Skal teksten henvende sig til meget faglige interesserede, skal den være skrevet til børnefamilier, er det turisten vi skal have i tankerne eller skal vi simpelthen få andre end museumsformidlere til at skrive vores tekster? Museerne har i årevis diskuteret anvendelse af digitale løsninger til at kunne differentiere tekster til forskellige målgrupper. Det skal ikke være nogle hemmelighed, at mange af os troede at smartphonen var løsningen. Men samtidig har vi også erfaret, at det har været svært at få vores gæster til at bruge deres mobiltelefoner på museet, hvis det ikke lige handler om at tjekke ind på Facebook eller lægge et billede på Instagram. Vi har nok endnu ikke fundet de vises sten på den digitale formidling af museumstekster, men til trods for, at det vil kræve at vi skriver flere tekster, kan man håbe, at vi i fremtiden kan blive endnu bedre til at målrette vores tekster, til forskellige typer museumsgæster.

Til sidst vil jeg opfordre alle vores medlemmer til at hjælpe os med at skaffe flere medlemmer. Foreningens økonomi er i den grad presset efter at det ikke længere er muligt at få tilskud fra diverse museumspuljer. Så den bedste måde at forbedre vores økonomi og sikre at vi fortsat blandt andet kan udgive dette fagblad, er ved at få flere medlemmer. Så prik lige til din formidlingskollega, og få dem til at melde sig ind i MiD. 😊

God læselyst

Nærvær i mørket. Når gæster går på opdagelse, er det sandsynligt, at der opstår erfaring som ingen tekst kan gøre det ud for.

At være i det, når man lærer om det

Af Signe Lykke Littrup, museumsinspektør på Frilandsmuseet og Ph.D. studerende på Institut for Performance Design, RUC, Signe.Lykke.Littrup@natmus.dk og Marianne Achiam, lektor på Institut for Naturfagernes Didaktik, Københavns Universitet, achiam@ind.ku.dk
Forfatternes arbejde er støttet af Velux Fonden og Nordea Fonden i det nationale forskningsprojekt "Vores Museum" www.voresmuseum.dk

Moderne museer vil gerne give deres gæster en berigende og lærende oplevelse. Men hvordan gør man det? Hvordan søger man for, at gæster ikke forlader matriklen uforløste og kedsommeligt gabende?

Et klassisk greb er udstillingstekster, men tekst har en begrænsning som formidlingsredskab. Det er ganske enkelt ikke længere nok. Tekster kan fortælle og forklare, men de kan ikke gengive tingenes sanselige dimensioner som netop sanselige.

Nedenstående søger svar på spørgsmålet: hvordan ikke-sproglige udstillingselementer kan understøtte museumsgæsters mulighed for at opleve selv, og hvordan ikke-tekstlig iscenesættelse kan understøtte både læringsudbyttet og fornøjelsen ved museumsbesøg? Og med tekster menes ikke blot skrevne tekster; en tekst kan også være en audioguide, som fortæller gæsten det, man ellers

ville kunne læse på væggen. Det afgørende ved tekster i denne sammenhæng er, at museet som afsender formidler et budskab sprogligt til gæsten.

Et konkret eksempel på den dikotomi, der kan opstå mellem sproglighed og oplevelse, illustrerer professor i museologi på University of Leicester, UK, Sandra Dudley, som er af den opfattelse, at tekst decideret kan være en forhindring for det engagerende og bevægende møde mellem museumsgæster og genstande, fordi de kan fastholde gæster i en akademisk distance til noget ellers meget sanseligt og umiddelbart. Hun beskriver, hvordan hun på et galleri blev fuldstændig bjergtaget af en forhistorisk bronzehest:

Had the information about the horse been displayed next to it in the form of a label or text panel, I am certain it would have interfered with, even prevented altogether, the powerful and moving reaction I had to the object for its own sake: I would have been distracted by the text, would have been drawn to read it first, and would not have had the opportunity to experience and sensorially explore the artefact's physicality for its own sake.

Sandra Dudley peger på, at det faktisk er snublende nemt at forhindre, at gæsten oplever genstanden. Og at der er en reel risiko for, at man som gæst springer muligheden for oplevelse over, når en tekst gør det ud for den fornødne viden.

Forskningen viser, at museumsgæster benytter udstillingstekster, når de er der, og uanset, at gæsterne ikke nødvendigvis læser alle tekster eller hele teksten, så bruger og værdsætter gæster museumstekster. George Hein, der har forsket i læring på museer, fremhæver, at introducerende tekster og overordnede planer, såkaldt "advanced organizers" meget ofte benyttes til at skabe mening i en udstilling. Men forskning viser også, at tekster ikke kan stå alene, og at der er meget væsentlige grunde til at inddrage ikke-tekstlig formidling, for at sikre at gæstens sanselighed, udforskende og emotionelle natur også stimuleres, og ikke kun den mere rationelle tilgang.

At fortælle og at vise

Museumsforskeren Nikos Burbaris, er optaget af, hvordan museer kan styrke gæsters oplevelse, og skabe et forhold til de genstande, som udstillingerne er bygget op om. Han deler udstillinger op i to typer: dem, der satser på det narrative i form af tekster, audioguides eller omvisninger, og udstillinger, der er opbygget således, at gæsterne selv må gå på opdagelse; i disse udstillinger iscenesættes genstandenes "liv" gennem soundscapes, lys og andre virkemidler, der understøtter genstandenes mulighed for at træde frem på en sanselig måde.

Et eksempel på den opdagende tilgang, er udstillingen "Shh, bonden sover" på Frilandsmuseet i Lyngby i 2015, hvor forskning blev omsat til iscenesættelse. I 2009 skrev seniorforsker og museumsinspektør på Nationalmuseet, Mikkel Venborg Pedersen, bogen "I søvnens favn", som med ord og fotos beskriver, hvordan den danske bonde indrettede sig for natten og hvordan bondens rigdom og normer afspejlede sig i hans sovevaner og sengemiljø. Bogen er billedskabende, men den er på flere hundrede sider, som de færreste museumsgæster giver sig til at læse, og som endnu færre vil mene er relevant for dem.

Frilandsmuseet satte sig for at berige museets gæster med den viden forskningen havde fremskaffet, og at gøre det i et såkaldt immersivt miljø, hvor bondens sovemiljø kunne opleves. Overvejelserne bag var: er forestillingen om sovemiljøets bælgmærke nok, hvis det beskrives vha. en tekst i en bondestue i dagslys eller er det mere lærende at være i mørket?

For har man boet i byen hele sit liv, ved man ikke nødvendigvis hvad bælgmærke er. Mange kender nok heller ikke lugten af snustobak, og mange har sandsynligvis aldrig prøvet at ligge i en trækasse på rughalm. Hvis en udstilling kun beskrev bondens oplevelse af dette i en tekst, ville gæsterne ikke selv kende lugten eller fornemmelsen.

Grebet blev at mørklægge en bondegård, så gæsterne kun kunne finde rundt ved hjælp af få, svagt belyste genstande, og på turen gennem gården, kunne man høre hønsene på stuegulvet kagle, et brølende tordenvejr og bondens snorken i de sribede og kradsende lagener, og lugte til tobak, og mærke fugten og det iskolde lergulv i bondens bolig, fordi man blev opfordret til at gå barfodet ind i mørket.

Dermed ikke sagt, at gæsterne på traditionel vis lærte om bondens økonomi, forstod hans arbejdsrytme eller værdien af en kone med hænderne sat rigtigt på.., men ingen gæst gik uengageret ud af den mørklagte gård. Alle havde oplevet, hvor mørkt mørket er, og at der var tæt befolket i bondens seng med voksne, børn og dyr, samt at gulvene var iskolde og fugtige – hvis de som anvist, havde taget skoene af.

Til denne udstilling "Shh, Bonden sover" blev der gået radikalt til værks, og fuldstændigt neddrolet på skrevne tekster. Men der var fortalt tekst i form af headsets og fatboys inde i et af de mørke rum, så gæster kunne vælge supplerende at lytte til interview med forskeren og forfatteren Venborg-Pedersens eller til eventyr skrevet, da Lundagergårdens havde sin storhedstid.

Det, som denne udstilling gjorde, var at skabe nærvær og oplevet erfaring for gæsterne forud for inspektører-

Denne igangværende bevægelse hen mod nye formidlingsgreb, udspringer ikke nødvendigvis fra museerne, men hænger i særdeleshed sammen med gæsternes adfærd og besøgsfrekvens, hvor tilbagemeldingerne ofte lyder, at et museum skal tilbyde mere end kun en genstand og tekst, for at de vil bruge deres knappe tid på et besøg – så hvorvidt man kan lide udviklingen eller ej, så er budskabet fra den moderne gæst til de moderne museer, at formidlingsgrebene skal være mangfoldige, for at man som gæst får lyst til at tage del i museers læring.

De sanselige aspekter af museumsbesøget kan eller skal ikke nødvendigvis beskrives i ord. Vildsvinet er en del af Statens Naturhistoriske Museums Åbne Magasin, og må gerne berøres.
Foto / M. Achiam

nes verbale udlægninger. Museet vurderede, at så længe der er evidens for fortolkninger og iscenesættelser i en udstilling som ovennævnte, så er Frilandsmuseet fortsat troværdig som formidler af viden om fortidens bondekultur.

Læring som deltagelse

Frilandsmuseets udstilling og mange andre museumsudstillinger afspejler den ene af to forskellige perspektiver på læring, som for tiden diskuteres i pædagogisk og didaktisk forskning. Disse to perspektiver eller metaforer er læring som "tilegnelse" og læring som "deltagelse". Udstillinger, der er baserede på det skrevne eller talte ord afspejler en forståelse af læring som en tilegnelse af noget - museumsgæsten anskues altså som et kar, der kan fyldes med viden som en slags substans. Kuratoren eller museumsinspektøren kan ved hjælp af tekster overføre eller transmittere faglig viden om genstandene til museumsgæsten. I kontrast til dette afspejler den mere iscenesatte, sanselige udstilling en forståelse af læring som deltagelse i en proces. Her er fokus på samspillet mellem museumsgæsten, genstandene og deres iscenesættelse, og andre gæster. Museumsgæsten er medskabere af læringsprocessen, fordi hun/han selv bidrager til den med sin egen, personlige fortolkning af genstandene i interaktion med omgivelserne og de andre gæster.

Nikos Bubaris argumenterer for at det skrevne og talte ord i mange tilfælde, også utilsigtet, positionerer gæsten som den passive modtager af "sandheden" om udstillingen; det ord-baserede museum placerer dermed sig selv, argumenterer han, som den ultimative autoritet over det indhold, gæsten skal tilegne sig under besøget. Denne tilgang står imidlertid i kontrast til tendensen blandt mange museer, som i de senere år har bevæget sig væk fra dette

autoritære ståsted. I dag erkender museer snarere at de netop som læringsrum skal fordre dialog, interaktion, og personliggørelse. Som vi argumenterer for her, så peger denne erkendelse i høj grad mod museets brug af ikke-verbale medier og virkemidler, og en prioritering af de besøgendes egen meningskabelse gennem interaktioner og fælles fortolkninger af det oplevede. Hensigten er ikke at fastholde en dikotomi mellem tekst og oplevelse, således at man som formidler må vælge mellem dem, men at pege på vigtigheden af at udvide sine formidlingsgreb, for at skabe en mere komplet indsigt, og give plads til gæsten i personlige tilegnelsesprocesser. Museumsbesøget opfattes i stigende grad som en fælles, social oplevelse, og deltagelsesmetaforen er dermed stærkt til stede i denne måde at anskue gæsters læring på.

Immersive oplevelser

Immersion er et begreb, der anvendes meget indenfor oplevelsesdesign – og tit i forbindelse med virtual reality. Immersion betyder egentligt "nedsænkethed", "omsluttedhed", at være fuldstændig omgivet, og en del af det, der opleves. At være "immersed" er at opleve omgivelserne som virkelige, nærværende og lige nu. Følelsen kan omfatte det, som vi kan høre tæt på, se tydeligt, det som involverer handling, og det som reagerer synkront på vores egne bevægelser og position i rummet.

At opleve nærvær gennem sanserne er helt instinktivt og umiddelbart for os. Når vi iagttager en genstand får vi "kinæstetisk" og ud fra vores hidtidige erfaringer en fornemmelse af, hvordan den ting vil være at røre ved, og hvad den ville kunne bruges til. Jo flere erfaringer vi har med den type ting, des rigere og mere kompleks oplevelse kan bare synet af en ting give os. Vores oplevelse bliver mere påtrængende og mere nuanceret, des flere dimensioner

af en ting, vi udsættes for. Og den vil også kunne sætte dybere spor i os. Tænk bare på, hvordan en gyserfilm uden lyd ville være ufatteligt meget nemmere at ryste af sig!

Det som adskiller en oplevelse fra det at læse sig til en mening, svarer lidt til det, der adskiller en hovedperson i en forestilling fra at være tilskuer - altså ret meget. En tekst kan selvfølgelig være skrevet så godt, så den fungerer som et helt univers, der suger læseren ind så han/hun glemmer alt omkring sig. Men lad os være realistiske: sådan er det meget få udstillingstekster, der fungerer. Udstillingstekster er ofte primært informative og læseoplevelsen lidt fragmenteret, fordi der er andre gæster og aktiviteter at holde øje med. Måske er man selv på vej videre, og teksten er ikke hovedattraktionen, men bare et indslag mellem mange pejlemærker.

Autenticitet

Den immersive oplevelse kan understøtte oplevelsen af autenticitet. I museumssammenhænge bruges autenticitet ofte som noget, der har med genstandes originalitet at gøre. Men indenfor bl.a. oplevelsesdesign og turismedforskning er man mere optaget af det, der kaldes eksistentiel autenticitet, dvs. hvordan personers oplevelser bliver stærke og meningsfulde. I den sammenhæng er det afgørende for graden af autenticitet, at gæster såsom

museumsgæster, festivaldeltagere, teaterpublikum mv. oplever det, som de forbinder med det virkelige. Det er her mindre vigtigt om en genstand faktisk er den originale. En sejlads i et rekonstrueret vikingeskib, et møde med en skuespiller-prinsesse, eller en bueskydningskonkurrence fra en genopført borgmur kan opleves meget mere vedkommende og virkeligt end 20 splinter, 8 sten og en nok så velskrevet tekst. Oplevelsen af autenticitet har at gøre med at indfri forventningen om at møde det, man er kommet for at møde. Og det kan gøres mere eller mindre intenst eller overbevisende.

Her vil det være oplagt at indskyde, om iscenesættelser så er fake? For hvis der kun er potteskår tilbage, hvordan så bevare troværdigheden, hvis man rekonstruerer en hel potte – såvel som at rekonstruere bondens sanselige sovemiljø længe efter at bonden er død? Men iscenesættelser af genstande og rekonstruerede miljøer behøver ikke at være fordummende bedrag eller fiktionisering, som anklagen ofte lyder på, snarere tværtimod, for det kræver en stor viden om emnet, at kunne skabe den nødvendige detaljerighed med taktile elementer som lugte, lyde, bevægelse og optakter, der gengiver en essens af forskningen. Det, som opleves, er konkret, og det er forpligtende, hvorimod tekst har det med at være angivelser og fællesnævner, og kan ofte nøjes med det.

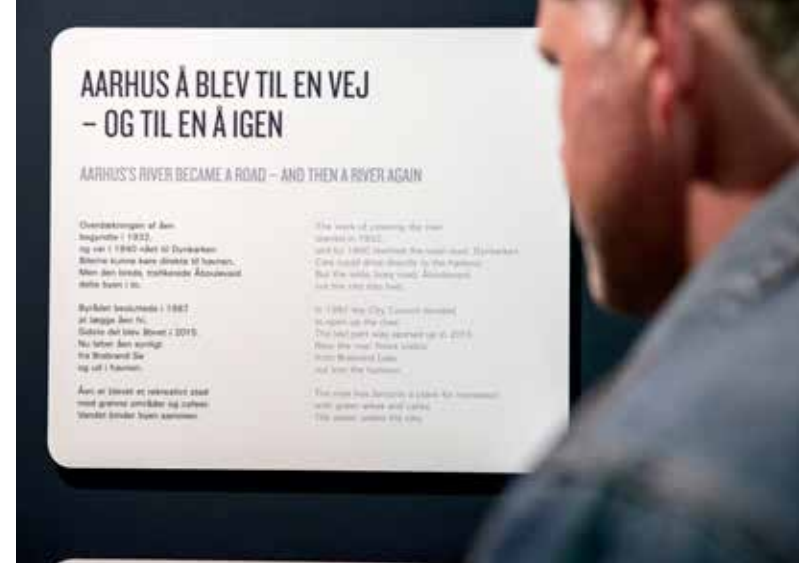
▲ Tekst om pesten i Langsamt ble landet vort eget på Maihaugen.

▲ I hovedafsnitsplancherne i Sveriges Historia på Historiska Museet er der to typer tekster, øverst en mere poetisk af dramaturg Jonas Jarl Skute og nedenunder en mere informationsmættet an historieprofessor Dick Harrison.

▲ Tekst på Museet for Søfarts udstilling om handel i 1700-tallet.

▲ Tekst om Aarhus Å. I Aarhus Fortæller er der også det princip at overskrifterne videst muligt er forklarende så de gæster der kun læser dem også får en information med sig.

Aarhus Fortæller

Af Martin Brandt Djupdræt, Overinspektør i Den Gamle By og projektansvarlig for Aarhus Fortæller, mbd@dengambleby.dk

Teksterne i Aarhus Fortæller og Margareta Ekarvs udstillingstekstprincipper.

Abstract:
I Den Gamle Bys nye permanente udstilling Aarhus Fortæller er teksterne inspireret af principper fra den svenske forfatter Magareta Ekarv og den norske museumsmand Olav Aaraas. Denne artikel gennemgår først, hvordan der blev arbejdet med tekster i Aarhus Fortæller og giver derefter i en introduktion til Ekarvs og Aaraas udstillingstekstprincipper.

Tekst
I april 2017 åbnede Aarhus Fortæller i Den Gamle By. Udstillingen havde været undervejs siden efteråret 2012, hvor en bevilling fra Salling-Fonden gjorde det muligt for første gang at lave en stor samlet permanent udstilling om byens historie. Ved årsskiftet 2013-2014 var der efter en række studiebesøg på flere europæiske museer blevet

lavet en konceptplan for udstillingen. En af de formidlingsprincipper vi vedtog at arbejde hen imod var, at Aarhus Fortæller skulle være en social oplevelse. Det skulle være en udstilling, hvor de besøgende nemt kunne være sammen om udstillingens elementer. For at virkeliggøre dette mål skulle genstande, film, billeder og tekst i vides muligt omfang arrangeres, så det kunne opleves af flere samtidigt: Et andet princip var at teksterne skulle skrives så de var nemme at læse op og nemme at formidle videre til andre som man besøger udstillingen sammen med.

Aarhus Fortællers tekster
Vi have også set på udstillingstekstning på vores studieture og noterede os, at ved de steder hvor vi synes teksterne fungerede særligt godt så det ud til, at museerne var blevet inspireret af den svenske forfatter Marageta Ekarvs udstillingstekstprincipper. Det var ved teksterne i 1700-tals udstillingen i M/S Museet for Søfart i Helsingør, "Sveriges Historia" udstillingen på Historiska Museet i Stockholm og særligt udstillingen "Langsamt ble landet vort eget" på Maihaugen i Lillehammer.

I Dansk Plakatmuseum i Den Gamle By, havde lederen af denne del af museet Elsebeth Aasted Schanz siden 2013 brugt Ekarvs metode til udstillingstekster og internt i Den Gamle By var der dermed også en erfaringer der kunne trækkes på.

Før vi lagde os helt fast på, at vi skulle skrive Ekarv-inspirerede tekster fik vi to studerende fra Aarhus Universitet til at lave en undersøgelse, hvor de sammenlignede Plakatmuseets gæsters oplevelse af
1) tekster, hvor Ekarvs princip var blevet brugt og
2) tekster om det samme emne, hvor principperne ikke var benyttet.

Konklusionen på undersøgelsen var, at udstillingens gæster syntes bedre om de Ekarv-inspirerede tekster og hellere ville læse dem. De to studerende præsenterede deres undersøgelse på et møde for museets museumsinspektører, og der var efterfølgende en konsensus blandt inspektørerne og koordineringsgruppen i Aarhus Fortæller, at det var en metode vi skulle arbejde med og bruge til den udstilling.

Spørgsmålet var så, om vi kunne skrive teksterne selv? Elsebeth Aasted Schanz delte sine erfaringer med os og det samme gjorde Olav Aaraas, der havde stået for teksterne i "Langsamt ble landet vort eget" og der blev det besluttet, at vi sammen ville prøve i den faglige gruppe omkring

udstillingen at udarbejde teksterne. En praktikant hjalp os med at formulere en skrivevejledning og vi dannede små skrivegrupper som sammen udarbejdede tekster. Ved et par fælles workshop blev de første tekster gennemgået og der blev givet konstruktiv kritik og forslag til forbedringer. Efter kort tid følte vi os i stand til selv at løfte opgaven uden at der skulle bruges for meget tid på denne del af udstillingsarbejdet. Vi var i alt otte medarbejdere, der bidrog til disse tekster og for at sikre en ensartethed blev de fleste af teksterne læst og endeligt rettet til af to sprogkyndige kollegaer. Gennemlæsning havde også det formål at de to kollegaer, der ikke var involverede i den faglige indholdsproduktion til udstillingen kunne sikre, at budskaberne var umiddelbart forståelige uden for mange fagudtryk eller antagelser om baggrundsviden.

En gruppe tekster valgte vi at give en større opmærksomhed. Det var introteksten til de seks hovedafsnit i udstillingen, der blev formuleret i udstillingens koordineringsgruppe. Ved de tekster skelede vi særligt til Aaraas' tekster i Maihaugen og hans mere poetiske tilgang og vi valgte at teste disse tekster på flere for at få et bedre indtryk af, hvilke billeder de skabte hos folk.

Introduktion til Ekarvs tekstprincipper
I 1986 var Marageta Ekarv med til at lave udstillingen "Ett brev betyder ..." på Postmuseum i Stockholm. Ud fra erfaringerne med denne udstilling skrev hun i 1991 bogen

▲ Introttekst til afsnittet Vokseværk 1850-1950 i Aarhus Fortæller

”Smaka på orden. Om texter i utställningar.” sammen med udstillingsarkitekten Björn Ed og etnologen Elisabeth Olofsson. En af Ekarvs hovedpointer i bogen er, at vi alle er lidt læsehandicappede i en udstilling. Man skal læse stående, læsevinklen og lysforholdene kan ikke ændres, og der er gerne støj og forstyrrelser omkring en. Læsesituationen af udstillingstekster er helt andledes end skrive-situationen på museumsinspektørens kontor – og det skal man tage alvorligt. Ekarv foreslår i bogen at udstillingstekstskribenter skal lade sig inspirere af de retningslinjer, der er for de svenske Letlæs-bøger for voksne (LL-boken):

Vær konkret

- Tydlig meningsopbygning: undgå lange indviklede sætninger og indskudte sætninger.
- Lav ikke opremsninger af tillægsord
- Placer subjekt før verbum og brug verbet i aktiv form
- Forklar svære ord i teksten
- Lav ikke sætninger med mere end 45 anslag
- Ny linje ved ny mening
- Undgå forkortelser
- Inddel teksten i passende lange stykker
- Skriv rytmisk

Ekarv påpeger samtidigt, at udstillingstekstmedier er sit eget, og man derfor ikke slavisk skal følge de ovennævnte retningslinjer. Hver tekst skal tilpasses til at være del af et udstillingsrum. Herunder er en gennemgang af nogle af Ekarvs råd til udstillingstekstskrivning.

▲ Introttekst til afsnittet Bispernes By 1100 – 1550 i Aarhus Fortæller

Sætningernes længde

Rytme er vigtig. Tekster kan godt komme til at virke for ophakkede, hvis der er mange sætninger med færre end 9 ord. Variation giver rytme og en rytmisk tekst er letlæselig.

Sætningsopbygningen

Sætningsopbygningen skal være klar og koncentreret. Ekarv pointerer, at der ikke må sættes for mange tanke-tråde i gang. Det er vigtigt at komme til kernen i sætningen hurtigt så opmærksomheden ikke forsvinder.

Vi gætter når vi læser

Ekarv fremhæver sprogforskeren Gunnel Källgrens forskning om, at vi løbende stiller hypoteser op om, hvad sætningerne indeholder inden at vi har læst dem til ende. Det er derfor nemmere at læse en tekst, når der er klare og entydige tolkningsmuligheder tidligt i afsnittene.

Vær konkret

Prøv at gøre meningene og sætningerne så lidt abstrakte som muligt. Find ud af hvad du vil sige – og sig det så. Stol gerne på dit talesprog. Det er ofte mere konkret end skriftsproget.

Ordrækkefølgen

I LL bøgerne anvendes gerne rigtig ordrækkefølge, dvs. subjekt før verbum. Men i følge Ekarv betyder rytmen mere i udstillingstekster, så følg ikke reglen slavisk.

Linjens længde

Nogle udstillinger har tekstblokke med meget lange linjer af tekst. Forklaringen på dette tænker Ekarv må være, at det er styret af formgiverens æstetiske valg, for det er ikke noget som fremmer læsbarheden. Der er svært at overskue for lange linjer af tekst og en god tommelfinger-regel er at holde sig til max 45 anslag, inkl. mellemrum og tegn og at undgå forkortelser. Vi fraserer når vi taler. For at øge læsbarheden i udstillingsteksten og læseglæden anbefaler Ekarv, at man lader linjen slutte, hvor fraseringen slutter. Det betyder, at de 45 anslag ikke altid udnyttes og at højremargen ikke er fast. Nogle vil se det formmæssigt som grimt eller sløset, men Ekarvs pointe er, at det man måtte miste formmæssigt vindes i læsbarhed.

Her er hendes eksempel i bogen på, at ændre en tekst til sætningsrigtige linjer. Den første tekst er fra udstillingen Kristinaporträtt på Nationalmuseet i Stockholm og den anden er Ekarvs omskrivelse: ”Drottning Kristina föddes i Stockholm 1626 och dog i Rom den 19 april 1689. I dag jämt tre hundra år senara, vil Nationalmuseum visa några av de porträtt som målades av drottningen under hennes tid”

”Drottning Kristina föddes i Stockholm 1626 och dog i Rom den 19 april 1689. I dag, jämt tre hundra år senara, vil Nationalmuseum visa några av de porträtt som målades av drottningen under hennes tid”

Litterære stilgreb

Udstillingstekster skal ikke være som skønlitteratur, men Ekarv skriver at skønlitterære stilgreb bør overvejes for at skabe klang og rytme i sproget. Det kan være gennem Allitterationer, dvs. bogstavrim ”gammel som gaden” Assonans, halvrim, hvor der kun er enkelte vokaler (låg – går) eller konsonanter (orm – varme) der stemmer overens.

En læsbar tekst skal også være læselig

I ”Smaka på orden” har Ekarv og Björn Ed også gode betragtninger om det grafiske omkring teksterne, blandt andet den helt simple pointe (der desværre ikke altid tages højde for), at for at en tekst er læsbar skal den både være læsværdig og læselig. Det er ikke nok at arbejde med teksten indre kvaliteter – dens læsværdighed – hvis den bliver sat op på glas med genskin i, med for små skrifttyper, for lavt i rummet osv. Deres betragtning er fra 1991, men det er ikke et problem, der er blevet mindre efter at skærme er blevet en fast bestanddel i museets udstillinger. Tekstens grafiske udtryk hænger også sammen med en af bogens hovedpointer: Udstillingstekster er del af noget større.

Olav Aaraas' råd omkring tekster

Olav Aaraas, der i dag er museumsdirektør for Norsk Folkemuseum var i 1994 med til at lave udstillingen ”Langsomt ble landet vårt eget” på Maihaugen i Lillehammer og var også ansvarlig for udstillingens tekster. Aaraas var meget inspireret af Ekarvs dengang få år gamle bog, men prøvede i sit arbejde at give teksterne en mere poetisk tone. Aaraas havde i 2001 et kursus på Museumshøjskolen i udstillingstekst, og der gav han følgende gode råd i forbindelse med udstillingstekstskrivning:

- Unngå alle unødige fremmedord. Dette er ikke eksamen!
- Bruk korte setninger. Lange, innskutte bisetninger er bannlyst.
- Bruk korte linjer, aldri mer enn åtte ord på hver linje. Aldri mer enn ett meningsutsagn på hver linje.
- Elsk publikum som deg selv!
- Bruk korte tekster. En utstilling er ingen bok. Del teksten i avsnitt som letter lesningen.
- Bruk gjerne noe bokstavrim.
- Tenk rytme.
- Ikke vær redd for å appellere forsiktig til følelser. Tekster som angår folk, blir også lest og oppfattet.

Brug Ekarv og Aaraas – og brug kollegaerne

I arbejdet med Aarhus Fortæller var både Ekarvs og Aaraas retningslinjer gode at blive inspireret af. Noget der var mindst ligeså vigtigt var at besøge de udstillinger, der have arbejdet med principperne og mærke som besøgende, hvordan den tekstform fungerede sammen med rummet, genstandene og de andre oplysninger i udstillingerne. Her brugte vi særligt udstillingen på Maihaugen og vores egne udstillinger i Dansk Plakatmuseum, men nok det vigtigste var de snakke vi intent havde på museet om, hvad teksten skulle kunne i udstillingen.

Arbejdet med teksterne var en inspirerende proces. Der var også et godt kollegial projekt og det vil jeg først og fremmest tilskrive, at vi før processen startede havde fået en fælles konsensus og forståelse for at denne metode kunne være en løsning på, hvordan flere af vores gæster ville få noget ud af de observationer og historier vi gerne vil dele med dem. Den respons vi har fået på udstillingens tekster siden åbningen i påske 2017 har været overvejende positiv.

Vi planlægger en mere systematisk undersøgelse i efteråret 2017 for at blive klogere på om gæsterne læster teksterne og hvordan de modtager dem. Denne øgede viden om brugen af denne type udstillingstekstning vil vi så bruge i planlægningen af andre tekster på museet.

▲ Formen, farven, Fladen, 27. marts – 30. august 2015.
Foto / Ole Hein

▲ A New Dynasty, 21. november 2015 til 22. maj 2016.
Foto / Montgomery

▲ Human Nature, 2017.
Foto / Birgit Pedersen

Den gode formidlingstekst

Af Birgit Pedersen, Formidlingsudvikler, voksne,
ARoS.bp@aros.dk

Denne artikel stiller skarpt på den gode formidlingstekst i udstillingsammenhæng gennem interviews med inspektør og kurator, Erik Nørager Pedersen og formidlingschef, Marianne Grymer Bargeman, der begge arbejder på ARoS Aarhus Kunstmuseum.

Erik Nørager Pedersen:

Hvad skal en udstillingstekst primært formidle?
Den gode formidlingstekst skal svare på de spørgsmål, som besøgende stiller når man står overfor kunstværket. Som formidler skal man tage udgangspunkt i de besøgendes behov, og ikke komme med fine kunsthistoriske udredninger. Formidleren skal tage udgangspunkt i, hvad de besøgende gerne vil vide noget om og ikke hvad formidleren VED.

Hvem skal den formidle til?

Teksterne skal principielt formidle til alle typer mennesker, der kommer og ser kunst. Vi modtager alle forskelligt og af den grund skal formidlingen være af forskellig art, så der er noget til ethvert behov. Forskellige formidlingstilbud skal stilles til rådighed - være tilgængelige. Som besøgende må man ikke få fornemmelsen af at være et ringere menneske fordi man ikke er en kunstfaglig person. Hvad overvejer du omkring sproget i teksten?

Det er vigtigt at formidlingsteksten ikke er præget af fagudtryk. Selvom det kan være vanskelige ting at beskæftige sig med – også for fagfolk – så skal der helst ikke optræde uforklarede fagudtryk. Der findes et ordsprog der siger: det dunkle udtrykt, er det dunkle tænkte. Kunsten er at oversætte det faglige til folk, der ikke er fagfolk. Som formidler har man ikke selv forstået stoffet, hvis man ikke er i stand til at oversætte det til almindeligt hverdagsprog.

Hvor lang må teksten være?

Man skal tænke på, at hvis gæsterne skal stå op og læse en tekst, er der grænser for hvor lang den kan være. Hvis den er en længere tekst skal man have mulighed for at sidde ned og læse. Når man kommer som besøgende er man opsat på at se kunst. Derfor er der grænser for hvor længe man vil bruge på fx en introducerende tekst. Hvor er den bedste placering for en formidlingstekst? Teksten skal placeres så man kan se det kunstværk, der er skrevet om uden at det forstyrrer kunstværket. Formidling skal være et ekstra tilbud. Ideelt set bør man starte med at se kunstværket og finde aspekter i det man gerne vil spørge om. Det kan formidlingsteksten så herefter svare på. Det er optimalt hvis formidlingsteksterne fordeles forskellige steder og så skal de være der hvor man har brug for dem. Og så skal de placeres i en for alle læsbar højde.

Hvilke overvejelser gør du dig om skrifttype og størrelse? Skrifttypen skal være letlæselig og størrelsen afgøres af den afstand man skal læse teksten fra. Jo større rum, jo større skrifttype. Størrelsen tilpasses den naturlige læseafstand og der skal tages hensyn til forskellige aldersgrupper, synsevner og lysforhold.

Hvilke overvejelser gør du dig om materialer og farver? Materialer og farver skal understøtte det kunst man nu vil udstille. Der er ikke én rigtig måde. Det kommer an på udstillingens værker og budskab. Teksten skal understrege dét, som udstillingen lægger op til. Og så skal man fx ikke være i tvivl om når det er kunstnerens egne udtalelser. Her er det typisk noget man fremhæver med særlig skrifttype eller farve.

Marianne Grymer Bargeman:

Hvad skal en udstillingstekst primært formidle?
Det er kontekstafhængigt, og der er stor forskel på, om det er en intro-tekst eller det er en genstandstekst. Intro-teksten skal som hovedregel formidle udstillingens grundidé, sal-teksten skal sætte scenen i de enkelte rum, mens genstandsteksten skal være mere værknær. Ligesom en katalogtekst hører hjemme i et katalog, hører en udstillingstekst hjemme i en udstilling. Det er en særlig genre, og det stiller særlige krav til teksten. Et fællestræk ved gode udstillingstekster er, at de har én hovedpointe. Udvælgelse, rækkefølge og vægtning skal støtte op om tekstens hovedpointe.

▲ No Man is an Island - The Satanic Verses, 2017.
Foto / Birgit Pedersen

Hvem skal den formidle til?

Det svære ved udstillingstekster er, at de principielt skal ramme alle. Den forudsætningsløse gæst har dog mere brug for en udstillingstekst end gæsten med stor forhåndsviden, hvorfor teksten skal henvende sig bredt. Det er godt, hvis man kan gear op og ned for teksten, som man fx kan ved at formidle via digitale medier. Udstillinger med specifikke målgrupper gør det lettere at målrette teksten.

Generelt er det en god idé at komme til pointen hurtigt, så opmærksomheden ikke forsvinder. Man kan med fordel lade sig inspirere af journalistik, der ofte arbejder med en lille manchete-tekst, der bringer de vigtigste pointer. Hvad overvejer du omkring sproget i teksten?

Sproget skal være klart og selvfølgelig grammatisk korrekt. Generelt skal man undgå passive verber, skriftlige vendinger (fx deslige, ydermere), vage udtryk (man, ofte, de fleste) og sammensatte ord. Aktive verber, rytme, variation og ligefrem ordstilling, øger generelt læsbarheden. Man må gerne bruge fagtermer, men de skal forklares. Man skal være omsorgsfuld omkring de termer man anvender, så man ikke støder nogen, så det er en god ide at holde sig opdateret på kodeks.

En god tekst er blevet læst igennem af andre. Det er vigtigt, fordi vi som fagfolk bliver blinde overfor egne fagtermer, så få én udefra til at læse teksten. Den gode tekst er en gennearbejdet tekst. At skrive godt er ikke at forenkle men at skrive enkelt.

Hvor lang må teksten være?

Teksten må ikke være for lang, da læsesituationen i en udstilling sjældent er optimal. Måske er det derfor mange gæster kun læser overskrifter, men omvendt...

▲ No Man is an Island - The Satanic Verses, 2017.
Foto / Birgit Pedersen,

Det er svært at have en entydig holdning: fx kan en holdningsbaseret tekst, dvs. en tekst med en tydelig afsender eller ord fra kunstneren selv, bedre klare at være længere. Tekstens sværhedsgrad, fx abstraktionsniveau og længden af ord, spiller også en rolle i forhold til hvor lang en tekst kan være. Jeg vil gerne fremhæve teksterne fra udstillingen om Aarhus i Den Gamle By. De har en længde, der gjorde, at jeg fik læst alle teksterne. Man kan sige at antal læsere af en tekst falder proportionelt med teksten længde.

Hvor er den bedste placering for en formidlingstekst? Der er forskellige kategorier alt efter tekstens anvendelse. Ofte placerer man teksten til venstre for værket og i en vis afstand fra værket. Det er vigtigt, at der er en ro og en rytme omkring placeringen, så gæsten ved, hvor information kan findes. Det er med til at skabe tryk, ro og rytme. Det er den ideelle situation men det kan variere afhængig af værktyper og udstillingsidé.

Hvilke overvejelser gør du dig om skrifttype og størrelse? Alle os der arbejder på museum har mødt klager over, at skrifttypen er skrevet for småt. Mange museer har ofte en skrifttype, som de skriver alt med, men en skrifttype kan også være med til at give en udstilling et samlet grafisk udtryk, der øger lysten til at læse. Man kan med fordel tænke teksten som et designelement i udstillingen, men uden at gå på kompromis med læsevenligheden. Hvilke overvejelser gør du dig om materialer og farver? Læsarheden er det vigtigste, men man skal ikke kimse af designet: at noget står godt og lækkert. I det grafiske ligger en styring af gæsten og læsningen.

Ps: udstillingstekster i en folder er et taknemmeligt format, da det er muligt at tage teksten med sig og læse, når og hvor man vil. Tekster man kan have med sig fra udstillingen er rigtig godt.

Tekst er ikke, hvad det har været

Af Charlotte S. H. Jensen, mag. art.,
charlotte.s.h.jensen@natmus.dk

I dag er tekst kun en del af de budskaber vi sender til hinanden og måske er den endda ikke den vigtigste. I nogle sammenhænge er teksten endda helt fraværende. Alligevel tænker vi ofte ret traditionelt, når vi skal lave tekster i kulturarvens verden. Kunne vi lade os inspirere mere af de nyere kommunikationsformer?

Når vi skal lave en tekst på et museum, så laver vi oftest et temmelig klassisk produkt. Meget tit er det en tekst af den art man også finder i skolebøger – hvilket bestemt ikke skal forstås negativt. En skolebogstekst har mange virkelig gode kvaliteter: den er kort, klar enkel og tydelig i sit budskab. Men den er måske ikke specielt innovativ eller spændende at gå på opdagelse i. Der er hverken finurligheder eller humor, for det hører ikke til genren.

Grin dig gennem teksten

Hvis man tænker efter... er der så nogensinde nogen, der har hørt andre museumsgængere komme til at grine af en tekst? Ikke bare trække på smilebåndet, men grine rigtigt, befriende og helt ned i maven.

Hvad nu, hvis en del af målsætningen med teksterne var, at de også skulle være sjove? En tekst kan jo i princippet alt; være poetisk, informativ – eller skæg. Kan man forestille sig et museum, hvor kunder/gæster er gladere når de går, end da de kom. ABBA-museet har lidt af denne tilgang med sloganet "Walk in – dance out". Tænk, hvis tekster kunne være med til at skabe den stemning! Men tekst alene gør det ikke længere. Det er stadigvæk en kommunikation, som udelukkende består af ord, også selvom man måske hører til dem, der bruger fx Margareta Ekarvs system for letlæste, poetiske og "dialogiske" tekster. Men jeg har ikke set nogen benytte nogle af de former, som kendetegner

mange af de message- og kommunikationsplatforme, som vi alle bruger hver eneste dag og som nyskaber vores forhold til tekst.

#HvorforIkkeHashtags?

Vi bruger sjældent tags i tekster, selv har jeg kun set det brugt for alvor én gang, i en udstilling på Spinderihallerne i Vejle, hvor en skoleklasse havde været med til at lave en udstilling om selviscenesættelse. Men man kan jo sagtens gøre det, og endda på flere måder. På museerne er vi i forvejen gode til at bruge tags, når vi vil huske kunder/gæster på, at de gerne må give institutionen lidt gratis reklame ved at bruge fx museets eller en bestemt udstillings brand-tag.

I dag er tags ikke kun de "emneord", som man knytter til sine fotos på Instagram eller sine tweets. Oprindeligt var deres primære funktion, at en bruger kunne bruge taggen til at finde andre fotos eller posts med det samme emne. Men det har for længst udviklet sig sådan at tags har en egen "udsagnskraft". Fx når den hobbyglade viser sit seneste produkt på Instagram og skriver #EndeligtFærdig eller hundeelskeren tagger billedet af sin bedste, pelsede ven med #SkalViUdAtGå Her benytter man ikke taggen på samme måde, som når man fx skriver #dkpol. Det er ikke en tag, andre forventes at følge. I tags kan man også give udtryk for en holdning, følelse eller et synspunkt på en kort og fyndig måde. En del af grunden til denne brug er nok, at det er begrænset, hvor meget man kan skrive på de forskellige platforme.

I udstillingstekster kunne tags udgøre et ekstra lag – ved at fremhæve pointer, lege med humor eller fungere som påskeæg for den særligt vidende. De kunne også bruges til at forbinde online med onsite, som indirekte inspiration til at udforske billeder af bygninger, personer, begreber etc. på Instagram. Har man fx en tekst, der handler om Christi-

an den Fjerde, kunne tags inspirere læsere til selv at finde fotomateriale af hans mange byggerier på Instagram. En udfordring er ganske vist, at der også er en kendt, norsk fodboldklub, der hedder Rosenborg – men mon ikke brugere i dag er skarpe nok til at skelne?

Del en story

I dag er der mange museer, som benytter tablets eller andre former for elektroniske displays, når der skal laves tekster. Typisk bruger vi dem især til tekster og fotos – måske frisket op med en kort video, et par links eller en mulighed for at rotere eller forstørre fotos af genstande. Det er den måde, vi typisk anvendte til gammeldags websider og den form, der benyttes til longreads i dag.

Men der er også andre, og kortere, mere personlige former. Gennem de seneste år har først Instagram og senere Facebook taget "snapformatet" story til sig. En story er en kort række af billeder, forsynet med tekst, tegninger og stickers samt evt. forskellige filtre, ansigtsmanipulationer m.m. Alle disse facetter og kommunikationsmuligheder kunne sagtens simuleres på en tablet. Teksten om Christian den Fjerde kunne formidles som om, det var kongens egen story – og noget lignende kunne man gøre for enkelte museumsgenstande.

Solvognens story ville fx vise, hvordan den blev æret i bronzealderen, lagt i mosen, lå der meget længe for at blive fundet, leget med og komme på museum. I stedet for kun at skrive teksten objektivt fortællende, kunne en story se forløbet fra genstandens side og benytte både tegninger, filtre og emoji-stickers.

Der er uendeligt mange muligheder for at forny og supplere den klassiske museumstekst samt give den flere lag. Ikke mindst, hvis man tager inspirationen fra aktuelle, digitale kommunikationsformer i brug.

◀ Foto / John Lee

De hvide busser

Af Mette Boritz, leder af Udstillinger, Ph.d. Nationalmuseet, metteboritz@natmus.dk

Interpretation i museumstekster

Udstillingstekster kan til tider være noget fanden har skabt. Udstillinger med for mange, for lange og alt for kedelige tekster kan dræbe enhver udstillingsoplevelse. Af samme grund kan det undre at mange museer stadig vælger at bruge disse lange, komplicerede og meget faktuelle tekster, særligt når både forskning og brugerundersøgelser peger på, at det ikke er vejen frem. Vi kan sagtens gøre det lidt bedre. Det handler om at turde og ville, men først og fremmest om at sætte de besøgende i centrum og taget museumsudstillingsmediet alvorligt.

Følelser på tekst

"Havregryn, spegepølse, rugbrød, tobak og levertran. Fangerne tror ikke deres egne øjne. Efter ihærdige forhandlinger er det lykkedes de danske myndigheder at få lov til at sende pakker med fødevarer og tobak til fangerne. Først til de danske statsborgere,

men senere også til de norske. Røde Kors-pakkerne bliver afgørende for overlevelsen. Og de er mere end blot kalorier: En flig af normalitet. En hilsen fra Danmark med vished om, at man ikke er glemt. Et håb om at komme (levende) hjem".

Da Nationalmuseet i juni 2015 slog dørene op for særudstillingen "De hvide busser", slog museet også dørene op for en anden måde at arbejde med udstillingstekster på. Udstillingen var målrettet unge mennesker, hvoraf de færreste overhovedet havde hørt om redningsaktionen "De hvide busser".

En redningsaktion der tog sin begyndelse i december 1944, hvor den tyske besættelsesmagt tillod de danske myndigheder at hente syge danske politibetjente hjem fra kz-lejren Buchenwald i Tyskland. Det blev begyndelsen på den største redningsaktion i Nordeuropas historie. Fra december 1944 og frem til befrielsen i maj 1945 lykkedes det at evakuere 7.500 danske og norske fanger samt 10.000 fanger fra andre Nationer.

Fotos / Nationalmuseet

Ønsket med udstillingen "De hvide busser" var at sætte fokus på de mange mænd og kvinder, der med livet som indsats deltog i at bringe de deporterede fanger i sikkerhed. Den stillede spørgsmålet, hvad ville du have gjort og kunne du have gjort det samme? Fokusgrupper med unge mennesker gjorde det ret klart, hvad der skulle til. De ville ikke have en rosenrød heltehistorie, men en historie med kant, hvor også "heltene" kunne tage tvivlsomme beslutninger. De gav også udtryk for, at de meget gerne ville lære og tilegne sig ny viden, men at de ikke ville belæres. Udstillingsteksterne måtte for alt i verden ikke være for lange og for mange, så hellere mere lyd og levende billeder. De unge ville udfordres, reflektere og selv inddrages i at drage konklusioner. Og så ville de tænke føle og mærke. Noget som også meget gerne skulle afspejle sig i udstillingsteksterne. På mange måder lidt af en udfordring, men også en kærvkommen udfordring. For hånden på hjertet: Hvor mange af de besøgende er det egentlig, der orker at læse sig igennem en udstilling, fyldt med lange faktuelle tekster. Men opgaven i denne blev, ikke bare at skrive korte udstillingstekster. Det blev også et spørgsmål om at skrive dem i et mere ligefremt sprog, som fremkaldte følelser, stillede spørgsmål og fik de besøgende draget ind i udstillingens fortælling.

Smag på ordene

Tekster er i dag en selvfølgelig del af det at lave en museumsudstilling. Som museumsfolk er vi vant til at tænke i og med tekster. Det er i teksterne vi informerer og forklarer, om den periode eller det emne udstillingen handler om. Og det er med teksterne vi medierer mellem de besøgende og de udstillede genstande. Når tekster er så selvfølgelige, er det bemærkelsesværdigt hvor lidt opmærksomhed der er på tekster. Her er der selvfølgelig ikke tale om det faglige indhold i teksterne. Det faktuelle indhold er som regel tjekket og dobbelttjekket af eksperterne. Men måden teksterne er skrevet på, og om indholdet giver mening eller præsenteres på en god måde for publikum er ofte mere eller mindre overladt til tilfældighederne.

Martin Djupdræt fra Den gamle By, skrev i januar 2016 på sin museumsblog, at man kan undre sig over, hvor lidt opmærksomhed der ofres på udstillingstekster. Ikke mindst i en tid, hvor der bruges mange penge og meget prestige på nye udstillingsbygninger, og hvor der eksperimenteres med ny teknologi og brugerinddragende initiativer. Få museer har i de senere år taget udfordringen omkring museumstekster op. Det gælder bl.a. Den Gamle By, M/S Søfart og Nationalmuseet, hvor der er blevet arbejdet med den svenske forfatter Margarete Ekarvs bog fra 1991 "Smak på orden – om tekster i utstillinger" som hun

har skrevet sammen med etnologen Elisabeth Olofsson og udstillingsarkitekten Björn Ed. Bogen giver nogle gode bud og simple regler på, hvordan udstillingstekster kan skrives, så de bliver både læseværdige og læsevenlige. Det handler bl.a. om at være konkret i sine tekster, at forklare svære ord og undgå forkortelser. Lange og indviklede sætningskonstruktioner bør ligeledes undgås. Det samme gælder opremninger af tillægsord. Subjekt bør placeres før verbum og teksten bør ikke alene skrives rytmisk men også inddeles i passende lange stykker. Alene ved at følge Ekarvs råd og smage på ordene er, er museerne godt hjulpet. Ikke mindst fordi de ved at starter her, faktisk har taget første skridt til at tage både tekstmediet og publikum alvorligt.

En ny tilgang

Nationalmuseet er i de senere år begyndt at arbejde målrettet med en "Tone of Voice" i udstillingerne. Det giver sig også udslag i den måde teksterne skrives på. Det har været mere end grænseoverskridende for mange af museets forskere. For hvad skal det nu til for? Alle kan jo skrive en tekst, mener de. Men en tekst og et sprog som egner sig til fagfæller er ikke nødvendigvis det sprog som egner sig til den gængse museumsgæst. Her er det ikke kun sproget eller måden at skrive på, som kan være en udfordring, men også det der bliver skrevet. Mange er så meget inde i deres faglige stof, at de glemmer, at publikum ikke nødvendigvis er samme sted, eller ikke kender til fagtermer og glosor.

Til udstillingen "De hvide busser" gik vi skridtet videre end Ekarv, og valgte at arbejde med "Interpretative labels". Arbejdet med denne tilgang stammer fra USA og en af de væsentligste bøger på området er: "Exhibit Labels - an Interpretive approach" skrevet af Beverly Serrell i 1996. Denne form for tekster handler først og fremmest om at invitere læseren med ind i fortællingen, eller i udstillingen og dens tema. Tekster som tager afsæt i interpretation eller fortolkning (om man vil på dansk) fortæller en historie. De er narrativer og ikke blot en opremning af facts. Det er tekster som gerne må stille spørgsmål, vække undren, provokere eller flytte læseren. Fortolkende tekster skal turde noget. De skal åbne fortællingen.

Ligesom i Ekarvs bog "Smak på orden" er der også en lang række af gode råd at hente i Serrells bog. Nogle er helt konkrete og forholder sig til ordlængder og brug af sprog. Men først og fremmest henstiller hun til, at teksterne er konkrete. Det hjælper ikke at begynde med Adam og Eva, hver gang. En god kollega Peter Samis fra MOMA San Francisco, underholdte engang med en analyse af tekster

på kunstmuseer. Reglen var, at læseren skulle igennem hele kunstnerens levnedbeskrivelse og meget andet, inden man kom til de to sidste linjer, hvor man så endelig kunne læse, hvad maleriet forestillede. Derfor begyndte teksten til Røde Kors pakkerne i udstillingen om "De hvide busser" også helt konkret, ved at beskrive indholdet i den udstillede papkasse, med det røde kors.

Nogle andre af Beverly Serrells vigtigste budskaber lyder:

- Any interpretation that does not somehow relate what is being displayed or described to something within the personality or experience of the visitor will be sterile.
- Information, as such, is not interpretation. Interpretation is revelation based upon information. But they are entirely different things. However, all interpretation includes information.
- The aim of interpretation is not instruction but provocation.

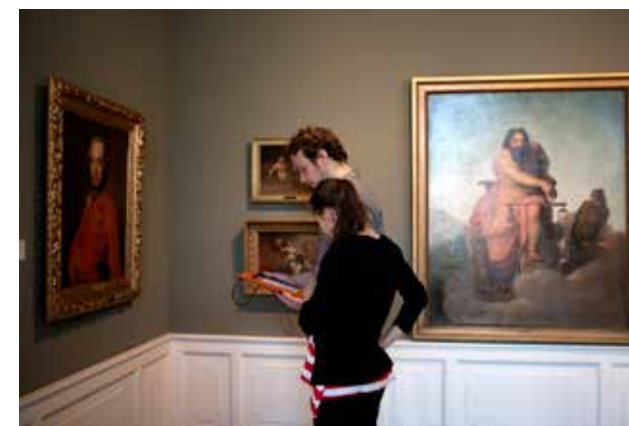
Ordet provokation skal her forstås mere bredt, som det at anspore til eller fremme fx følelser og holdninger. Det handler ikke om at indoktrinere de besøgende gennem tekster, selvom det også kan forekomme. Her tænker jeg særligt på akvarier og ZOO's hvor teksterne ofte bliver brugt til at provokere publikum i retningen af bl.a. naturbeskyttelse. Men med provokation, kan det ganske enkelt også handle om, at gøre udstillingerne mere vedkommende, nærværende eller interessante.

"Hvem har besluttet af teksterne må skrives sådan?" blev jeg spurgt af en kollega fra et andet museum, under åbningen af udstillingen "De hvide busser". "Øh... det har vi selv" svarede jeg. Vi var en lille udstillingsgruppe, bestående af to forskere og to formidlere, som både havde stået for indhold og formidling. Spørgsmålet var tankevækkende og ikke uvæsentligt. Egentlig havde vi i udstillingsgruppen været ret enige, da teksterne blev skrevet, selvom vores gamle garvede historiker, ikke var helt tryk ved at vi ville skrive i præsens. Men når det kommer til stykket er det ikke museumsledelserne eller publikum, der holder hverken inspektører eller formidlere tilbage i at eksperimenterer med udstillingstekster og prøve noget nyt. Det er snarere et spørgsmål om frygt for at træde ved siden af, eller følelsen af at gå på kompromis med sin faglighed, eller manglende evner til at skrive godt, som gør at udstillingstekster bliver skrevet så konservativt, og faktisk. Evalueringerne med publikum omkring teksterne til "De hvide busser" var ret entydige. Aldrig havde museet lavet en udstilling med så få og så korte tekster. Og aldrig havde de besøgende i den grad sat pris på at læse teksterne. Som en sagde "Jeg følte de tog mig med på rejsen".

”Tekst på væg” ▶

” Tekst på tablet” ▶

”Tag teksten med hjem” ▶

Om kunsten at skrive en udstillingstekst

Josephine Nielsen-Bergqvist, museumsinspektør på Ribe Kunstmuseum, jnb@ribekunstmuseum.dk

Tag udstillingsteksten med hjem

På Ribe Kunstmuseum har vi netop udviklet en ny og stor digital platform samt en undervisningsapp til folkeskolen. De tiltag har medført overvejelser omkring vores formidling generelt. Før kunne vores udstillingstekster udelukkende læses på museets væg, men med den digitale platform er der mulighed for, at gæsterne kan tilgå vores formidling fra deres egne devices. De kan også vælge at sidde i salenes møblement og fordybe sig med en tekst i deres hænder, mens de samtidig nyder værkerne – og teksten er ikke længere låst til udstillingssalene, men kan tages med i lommen og læses videre derhjemme. Det giver helt nye muligheder for, hvordan vi formidler, men giver samtidig uforudsete udfordringer. Tekster skrives nu ikke blot til museums væggen, de skal også omformuleres til platformen foruden de sociale medier, som vi også arbejder med. Fælles for teksterne er, at de skal være korte og præcise, holdt i et nogenlunde letlæseligt sprog og have et minimum af fagudtryk – og vigtigst af alt: De skal engagere og vække nysgerrighed.

Et vedkommende, letforståeligt og sprudlende sprog

I artiklen ”When words of wisdom are not wise” i Nordisk Museologi (2015:1) fremlægger Anna Karina Kjeldsen og

Mathilde Nisbeth Jensen resultaterne af deres forskning udi tilgængeligheden i de danske museers udstillingstekster. Artiklen konkluderer, at langt de fleste museer skriver lange og knudrede tekster, som ikke inddrager museumsgæsten. Hvis læseren ikke føler sig bekendt med de vendinger, der bruges, kan ordene fungere som stopklods, og hvis den samtidig er lang og uden afsnit, er det langt fra sikkert, at gæsten kommer igennem eller forstår budskabet. Den gæst, der gerne vil lære, må vi opmuntre til at læse videre med et vedkommende, letforståeligt og sprudlende sprog. Sådant kan motiveringen opstå – og så får gæsten meget mere ud af sit museumsbesøg. Men – som artiklen også påpeger – må vi også huske de praktiske forhold omkring gæsternes læsesituation. Her tages der udgangspunkt i den klassiske udstillingstekst på museets væg.

Væggene kan ikke drejes som bøger, og gæsten læses derfor fast i en bestemt læseposition. Der kan være mange mennesker i rummet og lysforhold, som primært tager hensyn til værker og ikke til mennesker. Man skal som formidler også huske på, at gæsterne ofte kun læser brudstykker af teksten, og derfor er det godt at dele den op i korte afsnit med hver deres overskrift. Kjeldsen og Jensen sætter dermed ord på de formodninger, som museumsformidlere før har haft, men som nu er blevet undersøgt og bekræftet.

Hav altid gæsten for øje

En almindelig problemstilling er, hvilket niveau af vores faglighed, vi skal formidle til vores gæster. Er det eksempelvis en god idé kun at tænke i få sammensatte ord og fagudtryk, som artiklen foreslår? Og hvor går grænsen, hvor præcisionen går tabt? Som jeg ser det, må vi naturligvis sammensætte en tekst, som hverken taler ned til gæsten eller flyver hen over hovedet på dem. På Ribe Kunstmuseum henvender vi os til gæsterne med assertiv kommunikation, når vi møder dem i receptionen, men det skal vi også, når vi møder dem via tekster i udstillingen. Hvis vi har gæsten for øje og formidler vores fag, så modtageren kan fornemme begejstringen, ja, så bliver de stående og læser. En tommelfingerregel hos os er, at personer, der ikke er fra museumsverden, giver input til teksterne. Det giver fingerpeg om, hvad den almene gæst kan og har lyst til at tygge sig igennem af ord.

Et eksempel på tekster fra Ribe Kunstmuseum

På Ribe Kunstmuseum viste vi i foråret 2016 en udstilling om maleren Kristian Zahrtmann og hans elever – dem, der gjorde oprør mod kunstakademiets dogmer for, hvordan et maleri skulle se ud, hvilket bl.a. førte til oprettelsen af Kunstnernes Frie Studieskoler i 1880'erne. Vores største målgruppe er interesserede og videnbegærlige museumsgæster, der gerne vil fordybe sig og lære nyt, men som ikke er fagpersoner. I udstillingen valgte vi at holde et bestemt

fokus ved at lade teksterne lede den besøgende gennem forskellige dele af Zahrtmanns undervisningspraksis. Introtoksten slog konteksten fast og forklarede, hvorfor vi på museet viste udstillingen, men samtidigt opsummerede den Zahrtmanns vigtigste læringsmål, herunder elevernes individualitet og eget udtryk. Forskellige citater gav et direkte indblik i, hvordan værkstedspraksis var på Kunstnernes Frie Studieskoler under Zahrtmanns ledelse, og repræsenterede samtidig andre stemmer end formidlerens.

Men hvad så med de gæster, der ikke læser tekster?

Overvejelserne om udstillingstekster er mange, og som formidlere er der forskellige faktorer at tænke på. Ét er at skrive en kort, præcis og slagfærdig tekst, men hvad med de gæster, der slet ikke har lyst til at læse? De skal ligeledes tilgodeses, og derfor skal selve udstillingens ophængning være er så stærk, at budskabet kan fornemmes ved at se på værkerne og deres sammensætning – og på den måde få skærpet gæsternes nysgerrighed. Derfor må teksten ikke tage fokus fra værkerne i salen, men den skal samtidig understøtte ophængningen. På dette punkt ser Ribe Kunstmuseum et potentiale i den digitale platform, som nu testes i forhold til udstillingsformidling. Kan man mon klare sig med én introducerende tekst i salene – eller måske slet ingen – og lægge resten af formidlingen digitalt, så gæsterne selv kan vælge den til og fra?

”De havde prydnet i min taske blandt svedne handsker og den ildelugtende fægtemaske...”

– sanselighed, fiktion og personlig stemme i udstillingstekster

Af Ida Bennicke, redaktør og udstillingsudvikler på Statens Naturhistoriske Museum samt ansvarshavende redaktør for tidsskriftet Danske Museer, ida@danskemuseer.dk

Teksten er et uddrag af artiklen ”Ordene om tingene. Tekster i udstillinger” i antologien Museumsutstillinger. Å forstå, skabe og vurdere natur- og kulturhistoriske udstillinger, der udkom på det norske Museumsforlaget i juli 2017.

Abstract

Udstillingstekster følger traditionelt den akademiske verdens sprogbrug og fremstillingsformer. Men hvad sker der med teksten og dens samspil med de udstillede gen-

stande, når den tilføjes elementer af sanselighed, fiktion og personlig stemme? Artiklen fremhæver potentialet i at udforske alternative fremstillingsformer med henblik på at udvikle udstillingsteksten som genre, men opfordrer samtidig til diskussion af, hvor langt man kan gå, og hvem der kan/skal være tekstens afsender.

Udstillingsmediets natur fordrer tekster, som tager et minimum af museumsgæstens tid. Korte og enkle tekster er dog ikke nødvendigvis de bedste tekster, og museumsgæster er ofte villige til at læse mere, hvis de finder teksten tilstrækkelig interessant (Yenawine 2015). Det betyder også, at der skal være en belønning for, at museumsgæsten gør en indsats – enten i form af viden, en oplevelse, en

◀ ”Är han trott på hela skiten?”

følelsesmæssig reaktion eller noget helt fjerde (Screven 1992). Den traditionelle akademisk orienterede tekst atilbyder viden og information, men hvis den skal gøre sig interessant for den museumsgæst, der ikke i forvejen er passioneret omkring eller på anden vis inde i emnet, så må denne intellektuelle dimension følges af en mere emotionel, sanselig eller personlig dimension.

Udstillingstekster, der favner disse dimensioner, gør det som regel ved at bryde de akademisk orienterede normer (Bennicke 2011a; Bennicke 2016) og trække på andre genrer, eksempelvis inden for skønlitteraturen eller filmen. Introtoksten til Nationalmuseets særudstilling POWWOW (2012) er et godt eksempel på et sådant genremix, idet den mest af alt minder om et udsnit af et filmmanuskript:

POWWOW

En ung mand stiger ind i sin bil. Han løsner lidt på slipset, før han starter motoren. Han har en lang vej foran sig – hjem til reservatet, hvor familien venter. Højhusene forsvinder bag ham, og storbyen afløses af forstad, der gradvist går over i græssletter. Her og der passerer han afskallede bungalows og udtjente bilvag. Han tænder radioen og finder den lokale kanal. De spiller en gammel trommesang, han kender. Han nynner med og finder i handskerummet en ørnefjer, der kommer op at hænge i forruden. Han skal hjem til Powwow – indianernes store dansefest. Du er også inviteret!

En tekst som denne viser, at når skribenten ikke giver det faktuelle forrang, men lader en handling, et malerisk scenarie, sansoplevelser og den personlige historie være tekstens omdrejningspunkt – så sker der noget ganske andet med læsningen, end hvis man læste en traditionel

introtokst på selv samme museum, få skridt derfra. I den årligt tilbagevendende danefæ-udstilling på Nationalmuseet kunne man eksempelvis i 2016 læse følgende introtekst:

Danefæ

Hvad er danefæ? Danefæ er genstande fra fortiden, som er fundet i Danmark, og som er fremstillet af værdifuldt materiale eller har særlig kulturhistorisk værdi. Danefæ tilhører staten, og den, der finder danefæ eller får danefæ i sin besiddelse, skal aflevere det til det lokale museum. Loven om danefæ stammer fra middelalderen og sikrer, at vigtige fortidsfund bevares for kommende generationer. Det er Nationalmuseet, som administrerer loven, og som vurderer hvilke genstande, der er danefæ, og hvor stor en dusør, finderne skal have. [...]

Teksten fortsætter derudad i samme dur (her er kun halvdelen gengivet). Grebet er fundamentalt anderledes end i Powwow-teksten, hvor det er følelserne og fantasien, der er på spil, mens det her er klar og nøgtern information til den videbegærlige museumsgæst. Teksten er velformuleret og klar i sin kommunikation, men museumsgæsten får ikke mere, end hvad han/hun ville have fået ved et hurtigt opslag i den store danske encyklopædi:

danefæ, genstande fra fortiden, forarbejdet af værdifuldt materiale eller af særlig kulturhistorisk værdi, herunder mønter, der er fundet i Danmark, og hvortil ingen kan godtgøre sin ret som ejer.” Således defineres danefæ i Museumsloven § 27. Danefæ skal overdrages til Nationalmuseet, og finderne har krav på en dusør.

Man fristes til at tro, at også Nationalmuseets tekstforfatter har været en tur forbi encyklopædien i sin research. Enkelte ord går i hvert fald igen, mens den leksikale tone og stil er fuldkommen identisk. Det er no-nonsense-formidling uden poetiske penselstrøg, den traditionelle og sikre vej for den museale tekstforfatter.

De litterære og filmiske udstillingstekster er anderledes inciterende, og jeg mener, at de i høj grad viser vejen til nye måder at skrive på, som kan være med til at udvikle genren og måske føre til tekster, som er mere interessante og vedkommende for museumsgæsten. Teksterne overleverer ikke blot fakta og viden, men rækker ud og forsøger at berøre museumsgæsten. De dramatiserer stoffet, og de lægger op til en større grad af indlevelse og fantasi (Jensen 2008; Olsson 1987; Ekarv 1992; Bennicke 2011a+b; Bennicke 2016).

Den personlige stemme og frie fantasi

Nogle museer kaster sig selv ud i det poetiske skrivearbejde, mens andre inviterer tekstforfattere udefra eller skønlitterære forfattere til at skrive deres tekster. Det har man bl.a. kunnet se på Stockholm Nationalmuseum, der inviterede forfattere til at skrive frit om udvalgte værker. Også Rockmuseet i Roskilde og Vadehavscentret i Vestjylland har inddraget tekstforfattere med en litterær baggrund i deres skrivearbejde, og der kommer stadig flere eksempler til. Der er altså tale om en tendens – en bevægelse, der bringer udstillingstekster længere væk fra det akademiske felt og i retning mod de kunstneriske skriftgenrers mere legende, fantasibårne og personlige udtryksformer.

Det er imidlertid ikke uproblematisk at slippe den personlige stemme og frie fantasi løs. Dels risikerer man, at teksten tiltrækker så meget opmærksomhed, at den nærmest bliver en genstand i sig selv, idet den med sproglige virkemidler og subjektive udsagn begynder at pege på sig selv på linje med den genstand, den beretter om (Bennicke 2016). Dermed er teksten ikke længere underordnet genstanden og til for at understøtte den, men konkurrerer med genstanden og vil være noget andet og mere end en udstillingstekst.

Dels udfordrer disse tekster videnskabeligheden og museernes klassiske ideal om objektivitet, idet den subjektive dimension i fortolkningen får større vægt.

Alle udstillingstekster er naturligvis udtryk for en fortolkning, idet der er foretaget valg og fravalg, og skribenten har tilrettelagt sine ord på en bestemt måde. Det er et vilkår, at disse valg former museumsgæstens oplevelse, og at en tekst skrevet af en anden person, på et andet tidspunkt og et andet museum ville have skabt en (mu-

ligvis fundamentalt) anderledes oplevelse og forståelse (Coxall 1991). Men den klassiske akademiske måde at skrive udstillingstekster på sætter imidlertid nogle rammer for, hvor subjektiv fortolkningen bør blive. Når disse rammer brydes, bevæger vi os ud i et farvand, hvor vi må spørge os selv: Hvor langt kan vi tillade os at gå? Jeg har naturligvis ikke et endegyldigt svar på dette spørgsmål, men jeg vil i det følgende vise tre eksempler på udstillingstekster, der på hver sin måde illustrerer, hvad der sker med teksten og med fortolkningen af en genstand, når det ikke længere er den "objektive" fagperson, der har ordet.

På Københavns Museum har man udfordret ikke blot måden at skrive udstillingstekster på, men hele spørgsmålet om fortolkning og repræsentation med særudstillingen Fortiden under os (2013). Hver genstand var ledsaget af to tekster af to personer med meget forskellige indfaldsvinkler. "Dele af kårder" var ledsaget af følgende toledede tekst, hvor både en arkæolog og en tidligere fægter fortæller om genstanden:

Dele af kårder

Stødkårdens håndtag repræsenterer den nye type sværd, der blev brugt i senrenæssancen. Disse fantastiske genstande overlevede i voldgraven pga. de iltfrie forhold. De repræsenterer den almene kutyme som verserede i slutningen af renæssancen, hvormed man erstattede midaldernes tungere sværd med de hurtige og lette blade, som f.eks. anvendtes i stødkårderne.

Stuart Whatley, arkæolog

De havde prydte i min taske blandt svedne handsker og den ildelugtende fægtemaske. Fægtning er jo en smuk, ret dansende sport. Ridderlige ser disse ud og looks matters. Hvis det ikke havde været for drengene, havde jeg aldrig fægtet så længe! Dræberinstinktet lå ikke i mine hænder eller mit sind.

Amanda Betz, tidl. fægter

Teksten aftegner en bevægelse fra den distancerede faglige beskrivelse af genstanden til den subjektive, hvor afsenderen ikke forholder sig til facts, men til sine umiddelbare associationer og forestillinger om genstanden. Begge tekster skaber en kontekst omkring genstanden, den bringes i spil og får liv gennem de ord, der sættes på den.

De to vinkler i teksten illustrerer, at vi ikke kan undvære den faglige vinkel, fordi den giver os en faktisk viden, som er nødvendig for, at vi kan forholde os til, hvad det er for en genstand, vi står overfor, og hvor den stammer fra. De viser dog også, at den subjektive vinkel bidrager til oplevelsen af genstanden på en helt anderledes måde.

"Pow Wow"

Den fortæller – i lighed med Powwow-teksten – en personlig historie, hvor lugt, fysisk bevægelse og visuelle associationer bidrager til at se på genstanden som en del af et levet liv, hvor den indgår i sin oprindelige funktion og ikke blot som en ”død” museumsgenstand. Teksten er ikke bundet af fagpersonens snævre blik, men lader fantasien flyde frit. Således bibringer de to versioner hver især – og tilsammen – en mere nuanceret præsentation af genstanden, end hvis vi kun havde haft det ene perspektiv at forholde os til.

Udstillingen på Københavns Museum er også et eksempel på, hvad der sker, når man ”afslører” afsenderen. Det er langt fra kutyme at tilføje en signatur til teksten – i hvert fald på de kultur- og naturhistoriske museer, hvor det som regel er Museet med stort M, der er afsender, mens kuratoren eller udstillingsmageren forbliver bag kulissen. Når der kommer et navn på, bliver det tydeligt, at der er – og det er der jo altid! – tale om en fortolkning. Det åbner for en mere dialogpræget og personlig kommunikation med museumsgæsten, idet man næsten kan se skribenten for sig og høre hans/hendes stemme, og det betyder, at teksten ikke som i den traditionelle anonyme udstilling fremstår uimodsigelig, men at museumsgæsten også inviteres til at deltage i fortolkningen og selv reflektere med (Coxall 1991; Fraser og Coulson 2012).

At museet giver ordet til andre end fagpersonen og giver plads til den personlige stemme, så man også i udstillingen Playlist. Moderna Museet c/o Jönköpings läns museum (2011). Her valgte man ligefrem at lade målgruppen selv – unge i alderen 15-25 år – komme til orde i teksterne. Der blev foretaget en række fokusgruppeinterviews, og derefter brugte udstillingens kurator, Clara Åhlvik, de unges udsagn som afsæt for at skrive tekster til værkerne. Det er et radikalt valg, men som teksten her viser, åbner det for helt nye perspektiver på genstanden at bytte om på rollerne og lade modtageren blive afsender:

Candyman
Peter Geschwind
En cool kille hänger utanför tunnelbanan. Är han trött på hela skiten? Är han matad till passivitet med sötsliskiga kalaspuffar i konsumtionssamhället? Peter Geschwinds uttråkade tonåring för tankarna till unga människors relation till en överdriven konsumtion och märkesfixering. En slags popkonstens trasdocka ...

Dette greb tager udgangspunkt i museumsgæstens blik på værket – og ikke kunsthistorikerens. Den personlige undren og de ubesvarede spørgsmål træder i stedet for en mere klassisk didaktisk tilgang, hvor den vidende fagperson serverer svarene på et sølvfad. Denne tekst lægger

op til, at museumsgæsten selv tænker med, reflekterer over spørgsmålene – og måske stiller sine egne.

Hvem kan skrive udstillingstekster?

Med dette eksempel på ”den omvendte verden” bevæger vi os ind på et museologisk felt, der ikke kun handler om udstillingstekster, men mere generelt om repræsentationen og fortolkningen af genstande. Som jeg skrev i indledningen, spiller netop ordene i en udstilling en afgørende rolle for måden, hvorpå genstandene opleves og forstås – og det giver anledning til at sætte spørgsmålstegn ved, hvilke ord man kan/skal/må sætte på genstandene – og hvem der gør det.

Et eksempel, der illustrerer dette dilemmaes relevans og aktualitet er udstillingen Tro, håb og kærlighed – Jacob Holdts Amerika, som blev vist i 2009 på kunstmuseet Louisiana, Humlebæk, og derefter på kunstmuseet Aros, Aarhus. Nogle år senere, i 2015, blev Louisiana sat i stævne af medierne, da Jacob Holdt tilsyneladende havde taget sig lidt for mange friheder i sine påståede dokumentariske beretninger om de mennesker, han portrætterede i sine berømte Amerikanske Billeder. Holdts beretninger blev en kilde til en længerevarende polemik om fakta versus fabulation. Det var især udstillingens undervisningsmateriale, der var fokus på, men man kunne også tage udstillingens tekster op i den sammenhæng og diskutere grænserne for, hvad man kan tillade sig at skrive i en udstilling. Om et af billederne kunne man blandt andet læse følgende tekst skrevet af Jacob Holdt:

No. 21

Barnet på billedet er svøbt i kærlighed og ikke had. Men sådan ser tilskueren det muligvis ikke, for overalt i verden er Sydstaternes rebelflag blevet et symbol for såkaldte hadegrupper. Men symboler er tomme og ligegyldige for børn – også når Katja af sin nazistiske far lærer at heile. Det, der tæller for barnet, er, om det er genstand for kærlig indleven fra forældrene og ikke afsavn, nedvurdering eller direkte mishandling. Jeg har endnu aldrig hørt et klanmedlem fortælle om sine kærlige forældre og lykkelige barndom. Så Katja vokser ikke op og bliver hadefuld.

Hvor ved jeg det fra? Skønt jeg så hende heile barndommen igennem ind imellem de almindelige børnehistorier og lego-tingene, jeg gav hende til hendes fødselsdag, er hun i dag et ganske almindeligt kærligt menneske. Det er hendes forældre også, efter at de fik lidt hjælp til at komme ud af Ku Klux Klan og Nazistpartiet.

Jacob Holdts tekster sætter problemstillingen på spidsen i forhold til at diskutere, hvordan man sætter en skillelinje

mellem dokumentarisme/videnskabelighed og fiktion, og hvor grænsen går for, hvor personlig man kan blive i sin fortolkning, når man skriver udstillingstekster. Hvornår er udstillingsteksten en neutral beskrivelse af en genstand eller et værk, og hvornår er den en del af værket eller selv et kunstnerisk eller personligt udtryk snarere end et stykke formidling, der peger på noget andet end sig selv? Et andet spørgsmål, der melder sig, er, hvem der skal og i det hele taget kan være afsender af museernes tekster. Skal udstillingsteksternes stemme være neutral og skribenten en anonym fremmed bag kulissen? Eller skal hun/han være et synligt menneske af kød og blod? Skal det være museets ”egne”, der skriver og fortolker? Eller kan man give ordet til nogen uden for museumsinstitutionens mure? Hvem kan det i så fald være, og hvor frie tøjler skal

Litteratur

Bennicke, Ida (2011a): Den litterære udstillingstekst. Om litterære virkemidler i kulturhistoriske udstillingstekster, kandidatafhandling, Københavns Universitet

Bennicke, Ida (2011b): ”Den litterære udstillingstekst” i Danske Museer 24/2, s. 10–13

Bennicke, Ida (2016): ”Tekster om ting – på sporet af en genretransformation” i Nordisk Museologi 1, s. 21–39

Coxall, Helen (1991): ”How language means: an alternative view of museums text” i Kavanagh, Gaynor (red.): Museum Languages: Objects and Texts, Leicester University Press, s. 83–99

Ekarv, Margareta (1991): Smaka på orden – om tekster i utställningar, Carlssons

de have? Skal vi begynde at skelne mellem udstillingstekster af fagligt formidlende karakter og udstillingstekster, der er kunst/genstande i sig selv?

Der er naturligvis forskel på museumstyperne, og der er tradition for, at kunstmuseerne er mere eksperimenterende i deres måde at skrive udstillingstekster på. Uanset museumstype er det dog et presserende museologisk tema fyldt med dilemmaer omkring udsigelsespositioner og repræsentationen af kunst-, kultur- og naturarv – og hvis vi skal udvikle tekstgenren og bringe udstillingstekster til et nyt stadie, bliver vi nødt til at forfølge det, diskutere det og arbejde bevidst og målrettet med det i vores udstillingspraksis.

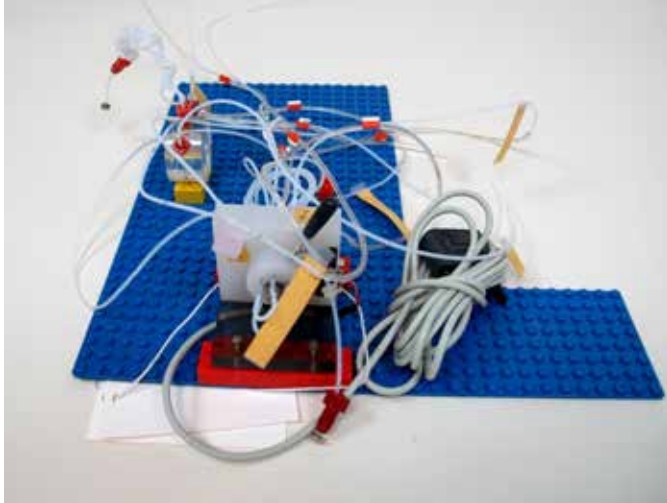
Fraser, Annabel; Coulson, Hannah (2012): ”Incomplete stories”, s. 223–233 i Suzanne MacLeod (2012): Museum Making: Narratives, Architectures, Exhibitions, Routledge

Jensen, Mette Bjerrum (2008): ”Tekst i arkæologiske udstillinger – med illustrative eksempler” i Arkæologisk Forum 18, s. 23–27

Olsson, Åke (1987): ”Om utställningstexter” i Svenska Museer 1, s. 27

Screven, C. G. (1992): ”Motivating Visitors to Read Labels” i ILVS Review 2/2, s. 183–209

Yenawine, Philip (2015): ”Writing for Adult Museum Visitors”, Museum-Ed, 2015, <http://www.museum-ed.org/writing-for-adult-museum-visitors/>

◀ Funktionen af denne prototype på Flow Injection Analysis er svær at forklare. Men den gemmer også nogle dilemmaer, som vedkommer os alle.

Vores byline er foto Teknologihistorie DTU.

Museumstekst og kampen med qi

Laila Zwisler, gruppeleder, Gruppeleder Teknologihistorie DTU, lazw@fysik.dtu.dk

Jeg må starte min tekst med at trække den ned, men jeg vil straks undskylde overfor læseren. Denne tekst handler om mine personlige erfaringer med to forskellige måder at lave museal tekst på – det veldefinerede redskab og en meget mere løs og konstruktivistisk form. Det er ikke en dybere analyse, men handler om, hvad der sker når teori og metode møder hverdag og virkelighed og hvordan jeg kom til at kæmpe med ordet qi.

Et redskab og den flinke tekst

Jeg havde stor forståelse for det tekstredskab, som jeg arbejdede med i 00'erne. Som medarbejder på Science Museum i London havde jeg overværet mange forældres ulige kamp med indforstået videnskabelig terminologi. Der var et tydeligt behov for at gøre teksterne mere tilgængelige for museets gæster, og museet havde udviklet en ret specifik metodik for tekster til udstillinger. Den var bl.a. baseret på arbejde af Roger Bridgeman. Min gruppe brugte dette redskab, da vi skabte udstillingen Living Medical Traditions, som åbnede i 2006.

Redskabets metodik

Redskabets hovedbudskabet var, at tekst ikke var et mål i sig selv, men at den skulle gøre noget i en udstilling. Det var den mest direkte kommunikationsform, men en udstilling måtte ikke være en undskyldning for at skrive en bog

på væggen. Når man skrev museumstekst, var det centralt at tage stilling til situationen. Den besøgende skulle stå op og læse i et støjende galleri og ville ofte forsøge at interagere med en gruppe. Derfor skulle teksten være kort og klar. Fokus på korte tekster kom også fra museumsstudier, der havde vist, at en stående gæst brugte max 15 sekunder på at læse en bid tekst. Det var omkring 50 ord. En anden tese var, at jo mere tekst der var, jo mindre læste gæsterne. Hvis ingen læser det, var der ingen grund til at have det med.

Teksterne skulle være letlæselige. Hvis man satte niveauet efter en 12-årig, nåede man det størst mulige publikum. Bridgeman anbefalede at undgå faglig jargon, hvis det var muligt. Forfatterne kunne selvfølgelig vælge, at de besøgende skulle lære nye ord eller udtryk at kende, men så skulle det forklares, så en 12-årig kunne forstå det. Hvis der var noget, man ikke kunne forklare indenfor denne ramme, så burde det udelades.

Udstillingstekst skulle organiseres i max fem klare niveauer, oftest udstillingstitel, udstillingsintro, områdeintro, enkeltdeleintro og genstandstekst. Introtekster måtte være op til 100 ord, mens genstandstekster var max 30. Da ingen læser alle tekster, skulle teksterne være indbyrdes uafhængige.

Det var udviklerne bag udstillingen, der skulle gøre udstillingen interessant for publikum. Derfor skulle en tekst

starte med en krog. Man satte det sjove, det overraskende, det underlige, det finurlige, eller måske det genkendelige først. Samtidig skulle teksten være en opfordring til at bruge andet i udstillingen.

Et våben i jagten på den tilgængelige tekst var et evaluering- og testsystem. En person blev udnævnt til publikums advokat og sikrede deres interesser. Advokaten brugte forskellige eksperter og fik udenforstående til at læse tekst igennem. Tilbagemeldingerne var ikke til diskussion. Hvis publikum ikke forstod teksten, skulle den ændres. En anden og mere simpel test af en tekst, var at sætte den op på en væg og læse den højt. Man kunne prøve at sætte et Hey foran teksten. Hvis det ikke lød godt, skulle den sikkert skrives om.

Glade gæster

Redskabet gav tilsyneladende et godt resultat, for teksterne blev helt klart nemme at læse og gav mere mening for mange. Det var med til at gøre udstillinger tilgængelig og hjælp besøgende med at bruge udstillinger. Der var mange glade besøgende, der følte sig velkomne og imødekommet.

Men metodikken havde etiske implikationer. Der er meget, som er svært at forklare i en kort og klar tekst. Man kan også komme til at tilsløre, at alt ikke er så enkelt og ligetil. Der er mange valg og dilemmaer i opbygningen af en udstilling, og den er ikke neutral og anonym. Bruger man redskaber, kommer man jævnligt til at pakke budskaber ind i noget andet, for at give teksten en sjov vinkel. Det kan betyde, at teksten virker noget tilfældig, og at man ikke diskuterer budskaber, men bare præsenterer dem som en endegyldig sandhed.

Jeg oplevede tekstredskabets begrænsninger, da jeg skulle bruge ordet qi i udstillingen om forskellige medicinske systemer. Begrebet bruges i kinesisk medicin, og dets betydning ligger langt fra den vestlige tankeverden. En ekspert, der var tilknyttet udstillingen, blev aldrig helt tilfreds med de ord, jeg ville hæfte på qi. Til sidst valgte vi at kalde qi for livsenergi. Vi overvejede at lave en lille forklaring om, at qi ikke helt kunne forstås som en energi, men det passede ikke ind i vores tekst hierarki. Det ville også koste os en masse ord, og dem havde vi kun meget få af. Derfor valgte vi at oversætte qi til et begreb, der var lidt misvisende og udtrykte dermed, at qi nemt kunne oversættes. Ved at forsimple begrebet, gik vi glip af en dybere diskussion om f.eks. forskellige videns systemer. Formidling som konstruktion

Jeg tog problemet med qi med mig videre i andre formidlingssammenhænge og opsøgte andre metoder, som

forhåbentlig kunne hjælpe i arbejdet med dilemmaer, det svære, det ukendte, fortolkninger og det slørede. Et interessant udgangspunkt var det konstruktivistiske, hvor den besøgende selv konstruerede indholdet, f.eks. gennem social interaktion og fortolkede ud fra sig selv. Et andet udgangspunkt var læringslaboratorier som udviklet af f.eks. Steen Høyrup. I laboratoriet skaber man et rum og forskellige forhold, som hjælper mennesker med at tage ny viden til sig som brugbar viden.

I arbejdet med dilemmaer har jeg og mine kolleger søgt at udfordre publikum og få dem debattere problemstillinger. Vi giver informationer, som stikker i forskellige retninger for at skabe plads til publikums egne fortolkninger, og vi stiller spørgsmål i teksten. Vi lavede et studie af effekten af dilemmaer i klasseundervisning, hvor vi havde sat myter, teorier, dilemmaer og etik ind i en ramme af forskellige historier. Ifølge Høyrup var det vigtigt at give deltagerne de rette mængder af kendt og ukendt information i læringslaboratoriet. Derfor brugte vi en række velkendte historier sammen med mere ukendte.

Teksterne blev ikke skrevet af kuratorer, men af formidleren Ida Toldbod, som fik informationer og artikler om emnerne. Ida Toldbod forfattede teksterne, som en forklaring til sig selv. Det blev en langt mere snakkende stil, end den jeg havde lært på Science Museum. Men det var selvfølgelig stadig begrænset, hvor mange informationer vi kunne give deltagerne, og det har etiske implikationer at præsentere en kompleks historie, som om den kun afhænger af ganske få faktorer. Men vi observerede, at deltagerne havde diskussioner, som rakte langt ud over end de informationer, de havde fået i teksten.

Arbejdet med dilemmaer stiller store krav til publikum, for emnerne kan komme vidt omkring. Gæsterne skal engagere sig og arbejde for sagen. Derfor rammer denne type kommunikation en mindre gruppe. Hvor nogle besøgende gerne leger med, er der en række, som kigger meget kort på en udstilling af denne type og vælger ikke at gå dybere ind i det. Vi har observeret, at denne type udstilling især tiltaler voksne, men kan være svære at fortolke for børn. For den voksne, der skal fortolke, kommer nemlig på hårdt arbejde.

Mere info

Høyrup, Steen (2014): Læringslaboratorier og –arenaer: På jagt efter de optimale læringsrum. I Staunæs, Dorthe et. al (red) Læringslaboratorier og –eksperimenter. Aarhus Universitetsforlag s. 33-59.
http://digilab.uniroma1.it/sites/default/files/allegati_notizie/EdmuseProceedings.pdf. Tilgæet september 2017.

5 fif til at skrive museumstekster

Af Cecilie Asaa, kommunikationschef hos Spiir A/S, cecilielaerke@gmail.com

Hvordan kan museerne skrive nemme, medrivende og fængende tekster til deres gæster? Artiklen giver fem råd til dig, der skal skrive formidrende tekster på dit museum.

Kigge. Tænke. Kigge. Og tænke noget mere. Sammen med en flok turister nyder jeg synet af Rembrandts Nattevagten på Rijksmuseum i Amsterdam. Et mesterværk. Det ved alle. Men efter kort tids kiggen og tænken går det op for mig, at jeg stort set intet ved om historien bag maleriet.

Jeg er uddannet kunsthistoriker. Men alligevel har jeg brug for svar. En hjælpende hånd, der kan drage mig ind i værket og åbne for fortællingen på en nem, medrivende og fængende måde.

Jeg kigger mig omkring og finder et godt eksempel på en tekst, der helt enkelt formidler værket (se billedet). Herunder vil jeg fremhæve fem velfungerende elementer i teksten og forklare, hvorfor de fungerer så godt. Altsammen som inspiration til dig, der skal skrive formidrende tekster på dit museum.

1 Hvem er målgruppen?

Rijksmuseum er klar over, at deres publikum kommer fra nær og fjern og mange aldersgrupper. Derfor er teksten skrevet i et helt almindeligt sprog, som de fleste vil have nemt ved at læse.

Skal din tekst være god, skal du have en fornemmelse for, hvem du skriver til. Undgå at skrive til en udefineret masse af 'alle mellem 6 og 115 år'. Definer i stedet forskellige målgrupper, der besøger lige netop den udstilling, du skriver tekst til, og skriv henvendt til denne gruppe.

Er det den midaldrende kvinde, der elsker en hyggelig udstilling med Picasso? Er det historienørden, der er vild med at fordybe sig i en særudstilling om vikingetiden? Hvis du har mulighed for det, kan du skrive en "begynder" tekst og en udvidet tekst til dem, der vil vide mere.

2 Vælg for gæsten

Med lup har Rijksmuseum zoomet ind på udvalgte detaljer i maleriet, som teksten forklarer.

Når du skriver tekster, er det din opgave at fremhæve den historie, der er mest interessant for læseren. Der er skrevet lange bøger om Rembrandt, hans malestil, farvevalg og motiver. Altsammen spændende viden for en fagnør. Men som formidler er det dit job at sortere i alle informationerne og servere den bedste, den vigtigste eller den sjoveste viden. Vælg ud med hård hånd. Des skarpere du er til at vælge, jo mere fængende bliver din tekst.

3 Læsevenligt sprog

Rijksmuseum har valgt at bruge et enkelt og forklarende sprog uden fagord og lange sætninger.

Vigtigst af alt, når du skriver så drop fagtermerne. Post-strukturalisme, konceptkunst og perceptionspsykologi. Hvad betyder det? Pas på du ikke kommer til at tale hen over hovedet på museumsgæsten. Tænk derfor i hverdagsprog. Sæt et ekstra punktum. Brug humor og husk at skrive til gæsternes sanser. De skal kunne lugte, høre, mærke eller fornemme 'blodet dryppe', eller hvad du nu skal fortælle.

4 Kort og zappe-venligt

I arket fra Rijksmuseum er teksterne arrangeret i korte afsnit. Det gør det overskueligt for gæsten at navigere rundt i teksten.

Korte præcise tekster er altid nemmere at overskue. Tænk på at gæsten har en hel udstilling med 117 andre malerier, monterer eller udstoppede dyr foran sig. Din gæst bliver overdyngt med information. Dit job er derfor at fatte dig i korthed og sørge for, at gæsten nemt kan sortere. For at gøre det overskueligt kan du også bruge illustrationer til at bryde teksten op med, eller overskrifter, så gæsten kan zappe hen til det, han synes er interessant.

5 Underholdning og læring i ét

Nogle af de udvalgte detaljer på formidlingsarket fra Rijksmuseum er i den finurlige ende. Eksempelvis et våben, hvor røntgenfoto har vist, at Rembrandt havde svært ved at male klingen.

Det hedder 'edutainment', når du føler dig underholdt, men samtidig lærer noget nyt. Du suger informationer til dig og husker fakta bedre. Kan du fange dine gæsters interesse med underholdende tekster, er du godt på vej til at lære dem noget.

Gode tekster tager tid

At skrive en god tekst kan være en svær opgave. Af erfaring ved jeg, at museumstekster nogle gange bliver skrevet som den sidste, forhastede opgave, inden udstillingen åbner for publikum. Men god tekstforfatning tager tid. Ofte opstår den gode tekst ikke lige, når du skriver den, men i feedback-processen. Sæt derfor tid af til at finde på ideer, skrive, teste, læse korrektur og arbejde sammen med andre om teksten.

Vil du skrive gode tekster, så find inspiration andre steder. Støvsug eksempelvis Internettet for gode ideer og undersøgelser. Eller tag et billede når du møder en god tekst på et andet museum.

Jeg ønsker god tekstforfatning. Øvelse gør mester.

- ◀ Udstillingen Teselskabet – den første globalisering på Museet for Søfart.
- ▶ Kaptajn Schultz med det gådefulde smil.

Tanker om Tekster i Teselskabet

Af Benjamin Asmussen, museumsinspektør på M/S Museet for Søfart, ba@mfs.dk

Det nye museum

I efteråret 2013 åbnede M/S Museet for Søfart. Forud var gået års drømme, overvejelser og planlægning. I denne artikel vil jeg forsøge at ridse nogle af de tanker om tekster op, som gik forud for åbningen.

I begyndelsen af processen med at forberede det kommende museum besøgte vi en lang række museer i ind- og udland for at få inspiration. Her så vi også flere forskellige tilgange til teksterne, hvor de fleste steder dog havde valgt omfangsrige tekster til udstillingerne. Vores ideal blev i stedet et let tekstbillede, gennemført over hele udstillingen. Teksternes klare udtryk skulle hjælpe til ikke at virke skræmmende for de mange, der er mindre vant til læsning. Desuden var vi enige om at korte tekster ville

fokusere formidlingen på det essentielle – tvinge os til at udvælge de vigtigste pointer, der understøttede det overordnede narrativ i hver udstilling. Vi endte med at blive enige om tre overordnede tekstniveauer i til de otte temaudstillinger, der skulle fylde det nye hus. Introtoksten kaldte vi en A-tekst, og den måtte bestå af udstillingens navn som overskrift samt 200 tegn inkl mellemrum, så gæsten ved et hurtigt blik kunne få et indblik i hvad udstillingen handlede om. Noget længere blev teksterne ved hver sektion eller kapitel af en udstilling, nemlig 500 tegn til de såkaldte B-tekster. Endelig kunne vi skrive C-tekster til hver genstand eller genstandsgruppe. De måtte bestå af en kort overskrift, gerne også med årstal og dertil 200 tegn.

Tilfældet Teselskabet

Udstillingen tager udgangspunkt i et teselskab i 1700-tallets overklasse i Danmark-Norge. Familiens medlem-

mer drikker te og chokolade af kinesisk porcelæn, søder drikkerne med sukker. Familien bærer kjoler og dragter af silke og andre importerede stoffer, og de store kjoler er afstivet med fiskeben, altså hvalbarder. Den dagligdags scene fortæller samtidig historien om den første globalisering, hvor verden blev bundet sammen af handelsruter af sejlskibe, der fragtede især luksusvarer Jordan rundt. Samtidig med at være en forholdsvis traditionel udstilling er udstillingen også ét stort spil, hvor gæsten i udstillingen kan påtage sig rollen som købmænd i et europæisk handelskompagni og handle med et udvalg af de varer, der blev omsat i 1700-tallet. Interaktionen foregår med fysiske, læderindbundne regnskabsbøger og den økonomiske model er inspireret af merkantilismen. Bagtanken med den todelte udstilling var, at delene skulle understøtte hinanden. Spillede man spillet, fik man en dybere forståelse for genstandene. Besigtigede man genstandene og læste teksterne, så fik man en fordel i spillet.

En stor inspirationskilde til arbejdet med tekster i denne udstilling var den berømte bog Smaka på orden: om tekster i utställningar. Den blev udgivet i 1991 af den svenske forfatter, digter og tekstpædagog Margareta Ekav, og her gør hun klart at udstillinger generelt ikke er særligt gode steder for læsning. Der er støj og distraktioner, og man er som regel i selskab med andre, der kan afbryde læsningen. Derfor kan man med fordel i tekstskrivningen lade sig inspirere af de retningslinjer, der gælder for tekster til læseudfordrede. Allervigtigst var idéen med at skifte linje ved hver ny mening i teksten. Sammen med råd som korte sætninger, der er konkrete i steder for abstrakte, med de mest betydende ord tidligt i sætningen, rytme i sproget og ingen svære ord, kan man ende med tekster, der mest

af alt ligner poesi. Specielt sætningerne af varierende længde kan assistere læsningen rent teknisk, fordi øjet derved får hjælp til at finde vej fra linje til linje, hvilket er sværere ved fast linjebredde, som ellers ofte foretrækkes af designere af æstetiske grunde. Et andet vigtigt aspekt var at teksten skulle fungere som en kontrast til udstillingen blanke glas, distance til genstandene og rene udtryk. I teksten måtte der gerne være sved, frygt, savn og rod, når det var nødvendigt – pointer, som det kunne være svært at illustrere med genstandene i sig selv.

Endelig måtte teksterne også gerne afspejle usikkerhed og tvetydighed. På grund af museernes systematiske registreringer gennem mange år, arkiver og biblioteker ved vi ofte en hel del om hver genstand. Men for hver ting vi ved, er der tusind ting vi ikke ved. Mennesker og menneskelig ageren er kompliceret og det meste forsvinder som sand mellem historikerens fingre. Derfor kan det give mening at stille spørgsmål i en genstandstekst. Men hvilke typer spørgsmål giver mening, og hvilke retningslinjer bør man følge? Først og fremmest skal spørgsmålet skal være åbent, dvs. svaret ikke fx er et årstal eller et sted, men at der findes flere svar, som alle kan være rigtige. Spørgsmålet skal også kunne besvares af mange. Det må altså ikke være for fagligt indforstået eller bygge på præmisser som nutidens mennesker ikke kan forventes at kende til. Samtidig er det vigtigt at den øvrige tekst ved genstanden understøtter spørgsmålet og derved kvalificerer læseren. Et spørgsmål i en udstillingstekst skal handle om noget, som museet reelt er i tvivl om, eller hvor flere forskellige tolkninger mulige. Endelig skal spørgsmålet skal være så kort som muligt.

DANSK GUINEA

I de danske forter yderst på Guldkysten i Vestafrika ventede slavebundne afrikanere på skibe, der skulle transportere dem over Atlanten.

Frygten var stor. Hvad skulle der ske på den anden side af havet? Selvmord var ikke ualmindelige inden afrejsen. I forternes kældre blev det hvisket, at slaverne skulle fedes op og ædes!

Virkeligheden var ikke meget bedre.

Udover mennesker blev skibenes last fyldt med guld og elfenben, byttet for danske geværer og mønstret bomuldstøj fra Indien.

DANISH GUINEA

In the Danish forts on the Gold Coast in West Africa, enslaved Africans waited for ships to take them across the Atlantic.

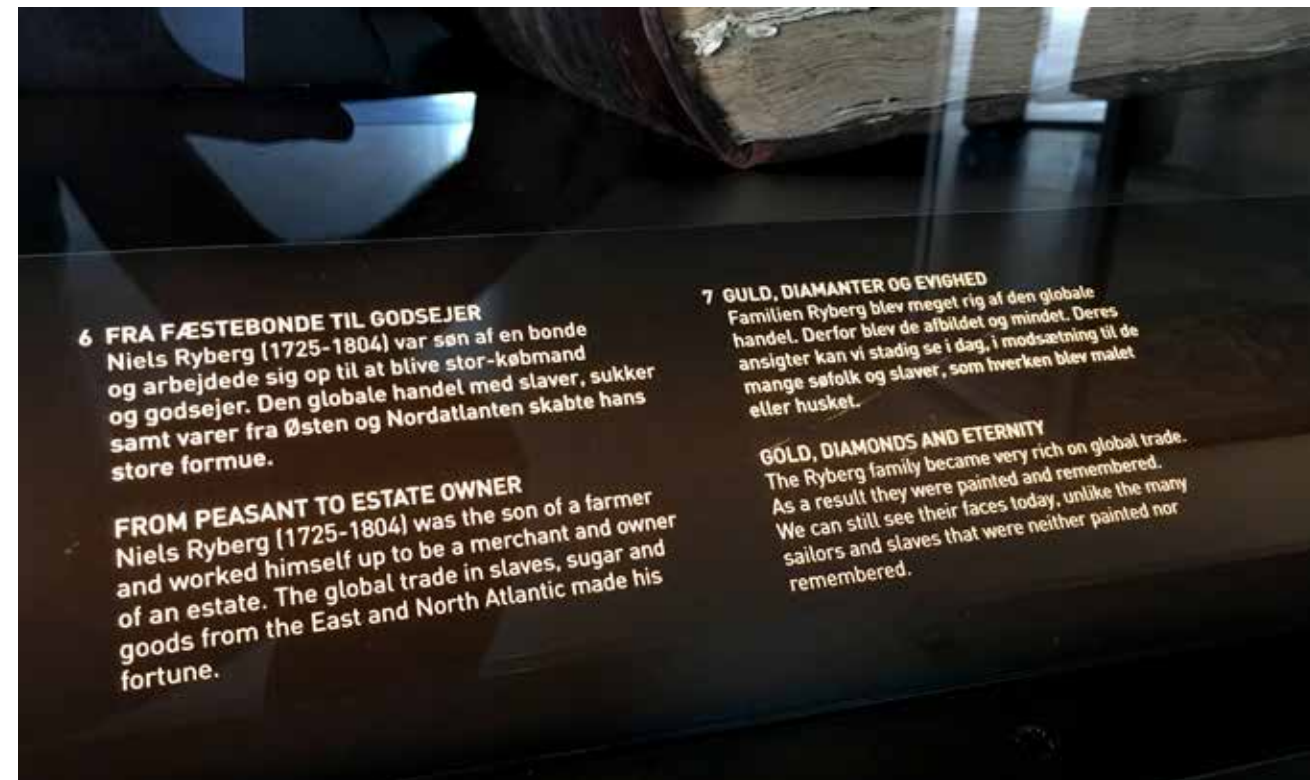
They were afraid.

What would happen on the other side of the ocean? Suicides were not unusual before departure.

In the dungeons under the forts, it was whispered that they were to be fattened and eaten!

Reality was not much better.

Besides human beings, the ship's holds were filled with gold and ivory, exchanged for Danish rifles and patterned cotton cloth from India.

6 FRA FÆSTEBONDE TIL GODSEJER

Niels Ryberg (1725-1804) var søn af en bonde og arbejdede sig op til at blive stor-købmand og godsejer. Den globale handel med slaver, sukker samt varer fra Østen og Nordatlanten skabte hans store formue.

FROM PEASANT TO ESTATE OWNER

Niels Ryberg (1725-1804) was the son of a farmer and worked himself up to be a merchant and owner of an estate. The global trade in slaves, sugar and goods from the East and North Atlantic made his fortune.

7 GULD, DIAMANTER OG EYIGHED

Familien Ryberg blev meget rig af den globale handel. Derfor blev de afbildet og mindet. Deres ansigter kan vi stadig se i dag, i modsætning til de mange søfolk og slaver, som hverken blev malet eller husket.

GOLD, DIAMONDS AND ETERNITY

The Ryberg family became very rich on global trade. As a result they were painted and remembered. We can still see their faces today, unlike the many sailors and slaves that were neither painted nor remembered.

◀ Tekster indleder hvert kapitel af udstillingen.

▲ Teksten til maleriet af kaptajn Schultz.

Både af hensyn til tekstens læsbarhed, men også for ikke at overvælde den besøgende, som måske læser hundredevis af tekster under museumsbesøget.

Kritik

Men alle disse idealer risikerer let at forblive idealer, hvis man ikke eksperimenterer på rigtige, levende mennesker. De første rettelser kom fra to inspektørkolleger, der ligesom jeg skrev tekster til hver vores udstillinger. Alle læste hinandens tekster, med direkte og hård kritik som resultat, ganske som vi ønskede det.

Men det var også vigtigt at komme bredere ud. Derfor sørgede jeg for, efterhånden som hver tekst nærmede sig et færdigt stadium, at printe dem ud og lægge dem frit fremme på mit kontor.

Hver gang der kom mennesker forbi, både håndværkere, bogholdere, direktører og mange andre, bad jeg dem

vælge en tilfældig tekst og læse den op uden at læse den først, og det gav overraskende gode resultater. Svære ord, dårlig rytme eller klodsede formuleringer blev afsløret lige med det samme og kunne straks rettes i løbet af de måneder, vi arbejdede med vores egne og hinandens tekster.

En mere systematisk gennemgang havde også været god, men meget blev fanget gennem denne lette og billige facon.

Når jeg i dag går rundt i udstillingen på M/S Museet for Søfart, er det en glæde, hver gang jeg hører den ene gæst læse en tekst højt for en anden gæst. For museumstekster befinder sig et sted imellem den skriftlige og mundtlige genre, men megen formidling bliver lettet, hvis teksterne flyttes i retning af det klare, mundtlige sprog og længere på afstand af en tungere skriftlighed.

Metalsting
Knoglebruddet er helet med hjælp fra en jernkrampe, der styrer sammenvoksningen.

Emaljedetalje
Messingtragten, så lille som en øregang, er lyserød indvendig og falder i ét med øret.

Krampet sammen
Revnet gebis repareret med lærred og lim i ganen og metallips over fortænderne.

Et gyldent tekstkoncept

Af Anne Bernt Jensen, Museumsinspektør; Kathrine Bastrup, Visuel formidler og Bente Vinge Pedersen, Udstillingsleder, Medicinsk Museion, bvpr@sund.ku.dk

I udviklingen af en lille udstilling på Medicinsk Museion gav vi os selv lov til at lege lidt med formerne: denne artikel beskriver et ganske enkelt, men kreativt frigørende og legende greb, der hjalp os med at skrive meget korte genstandstekster.

”Kintsugi – Gyldne kropsreparationer” er en lille tæt udstilling bygget over et meget stramt koncept. Udstillingens genstande kommer fra Medicinsk Museions samling af medicinsk udstyr og humane præparater. De er valgt ud som eksempler på et selvopfundet begreb ”kropskintsugi” – en videreudvikling af et japansk princip for reparation af keramik. I stedet for at kassere fx en ituslået porcelænstallerken, reparerer en kintsugimester stykket med lak

og guldstøv. Tallerkenen bliver god igen, men lever videre med et synligt minde om sin skade. En kintsugireparation tilføjer en ny skønhed og værdi. Udstillingen er udviklet i regi af museets deltagelse i Center for Sund Aldring, hvor ideen om kintsugi forekom at være en god metafor for ”sund aldring”. Når livet leves får vi skrammer. Nogle gange små rifter, andre gange større sår og sammenbrud, men også vi kan lappes sammen og leve videre, og reparationerne bliver vidnesbyrd på vores levede liv.

I udstillingen ”Kintsugi – Gyldne kropsreparationer” er alle genstande blevet udvalgt for deres evne til at udfylde en rolle i dette koncept. De har alle et kendetegn og en kvalitet af at være en kropsreparation – en udfyldelse af en fejl, mangel eller skade. Det er os, der har udnævnt dem til at være kintsugiobjekter – det er ikke en betegnelse, der findes i samlingsregistranten.

Tekstkonceptet blev udviklet i et tæt parløb mellem udstillingskurator og grafiker. Genstandene skulle præsenteres i et indbygget skab, skabt til udstillingen, på glashylder efter et for så vidt ganske traditionelt udstillingsprincip, der i sig selv præsenterede os for en række benspænd og restriktioner. Som udgangspunkt skulle der på tekstschildet være plads til både dansk og engelsk tekst på samme skilt, der skulle kunne læses gennem glas i en dæmpet belysning. Efter grafiske diskussioner og afprøvning af både skilte og skriftstørrelser endte vi med et layout, hvor hver genstandstekst skulle foldes ud under én overskrift og 75 anslags brødtekst.

Med omfanget fastlagt begyndte vi at diskutere, hvad den korte tekst skulle kunne. 75 anslag levner ikke plads til en større fortælling, og teksten måtte nødvendigvis gå lige på og hårdt. I vores oprindelige tekstoplæg arbejdede vi med den traditionelle museale treenighed, kendt fra Piet van Deurs programmet ”Hvad er det?”: genstandens ”tid – sted og anvendelse”-tekst. Dvs. klassiske proveniensoplysninger, som identificerer genstandene som de museumsobjekter, de er registrerede som. Problemet var bare, at det ville optage al plads på skiltet, og dermed var der ikke plads til at redegøre for det, der var udstillingskonceptets ledetråde: genstandens ”kintsuginess”.

Efterhånden som vi udviklede udstillingen gik det op for os, at vi kunne bruge det forhold, at vi bad vores medicinske genstande om at spille en rolle i vores koncept, og dermed opstod ideen om, at låne lidt formidlingslogik fra biograf-filmens verden. I en spillefilm vil den gode skuespiller udviske forbindelsen til individet bag. For at bruge et gyldent eksempel, så er det undervejs, mens man ser filmen

ligegyldigt, at det er en skuespiller ved navn Gert Frøbe, der spiller Goldfinger, i James Bondfilmen af samme navn. Det er først bagefter, at nysgerrigheden måske fører os til at se nærmere på rulleteksterne og undersøge, hvem der udfyldte den plads. Af disse overvejelser opstod derfor denne tanke: Hvis vores udstillingsgenstande var udvalgt til at spille en rolle, så kunne vi indføre en rulletekst på væggen med de klassiske genstandstekstoplysninger. Og hermed havde vi frigjort genstandsteksterne i montren til at dreje sig om ”kintsuginess”.

Da beslutningen om at flytte de faktuelle oplysninger til en rulletekst var taget, blev arbejdet med at skrive en lille tekst til hver genstand meget sjovere. Teksterne er blevet legende, småpoetiske og deres hovedformål er blevet at understøtte den visuelle oplevelse, så beskueren ville få øje på det, vi synes var interessant ved genstanden. Pladsen er blevet brugt til at pege på de detaljer, der har været afgørende for, at genstanden er udvalgt som kintsugiobjekt. Det er materialerne og arbejdet bag fremstillingen, der er i fokus. Og teksterne leder opmærksomhed hen på de reparationer, som vi gerne vil have beskueren til at få øje på.

Forhandlingerne rundt om udformningen af udstillingens tekstlag bragte os altså rundt om overvejelser om omfang, tekstens funktion som vejledning til beskueren, og hensynet til vores museale formelle forventninger om dokumentation. Vi synes selv, at det lykkedes at lave et tekstkoncept, hvor alle hensyn blev tilgodeset, og hvor det endelige resultat er både formidlende, underholdende og faktisk.

- ◀ "Danmarkshistorier"
- ▶ "Kan man læse hvad der står?"

"...med tekster skrevet op og ned ad væggene"

Et øjebliksbillede fra et udstillingsbesøg

Af Birgitte Darger, dansklærer på Christianshavns Gymnasium, formand for Dansklærerforeningens sektion for stx og hf og 2. E på Christianshavns Gymnasium, birgitte.darger@gmail.com

"Man træder ind i 1600 tallet i et dunkelt lokale fyldt med tekster, skrevet op og ned ad væggene."

Sådan starter en elev i min 2.g sin beskrivelse af besøget på Nationalmuseet i august i år. Klassen skulle på sporet af 1700-tallet ved at finde viden i museets udstilling Danmarkshistorier.

Med vilje havde jeg ikke fortalt klassen så meget om perioden, en periode som vi i dansk kategoriserer som Oplysningstiden eller bare 1700-tallet. Vi havde sammen overvejet hvordan man overhovedet kan nærme sig en periode og prøve at forstå hvad mennesker tænkte, og

hvordan de levede. Vi havde læst en tekst af Holberg om censur, og det var den tekst de ligesom bar med sig som horisont. I historie havde de fået viden om menneskerettigheder og hørt om strukturforandringerne omkring Struensee og landboreformerne. De vidste også at vi senere skulle se En kongelig affære og læse uddrag af Per Olov Enquists roman Livlægens besøg og læse Holbergs Jeppe på bjerget. De var ikke inden besøget gået i dybden med Nationalmuseets mange digitale tekster som ligger til den besøgende allerede inden ankomsten til museet, og det var en fordel tror jeg.

"1700-tallets udstilling bestod primært af forskellige ting fra 1700-tallet linet op på hylder med tilhørende tekster, der beskrev hvad vi så. Vi kunne have søgt lidt på nettet og have fået præcis den samme information" skriver en elev bagefter.

“Kan man formidle uden ord?” ▲

“Appellerer denne tekst til unge?” ►

Og så moderer de det, for det er alligevel noget andet at se genstandene i virkeligheden. Er det de rigtige ting fra dengang, spørger eleverne, og jeg forestiller mig det kan være fordi de er så vant til nettets gengivelser og fotoshop, at de er nødt til at være sikre. Faktisk vil de gerne tættere på genstandene, om bag skærmen. Som en skriver: “Vi føler der kommer en afstand mellem os og genstandene når der er glas imellem.”

Eleverne vælger ud og læser om de genstande de finder spændende, de synes det er overvældende hvis de skulle læse det hele for at forstå. Nogle af de små tekster var meget spændende, hvis man ligesom faldt over et sted hvor man kunne blive stående og fordybe sig og ikke føle at man skulle læse det hele.

“Især tortur var interessant at se. I en lille krog på museet ligger en udstilling, med diverse torturredskaber fra 1700-tallet. Lige når man træder ind, hopper hjertet en gang, da det hele ser meget dystert ud. Som man får set sig rundt i udstillingen, begynder det langsomt at gå op for en at de mange redskaber ikke bare ser frygtindgydende ud, men også har været brugt til at torturere, eller dræbe flere mennesker. Hjertet misser et par slag når man går i gang med læsningen, og ens tanker omkring, hvor slemt disse redskaber kunne være, gjorde kun op for 10% af virkeligheden. F.eks. Så vi et lille æbleformet værktøj som først så rimeligt harmløst ud, men teksten fortalte en helt

anden grusom historie. Det lille æble kunne udvide sig og har været brugt til at springe kæben på den anklagede af led. Da man forlod det lille hjørne, var det med en speciel følelse. Der var både en lettelse over vi i dag bruger nogle meget mere humane metoder, men også en følelse af afsky over at vi engang har kunnet finde på at være så inhumane over for andre mennesker.”

Ikke mange havde opdaget rummet om tortur, men dem der havde, var blevet derinde og havde forsøgt at forstå genstandene. Her blev de små tekster vigtige for alle tingene i rummets store montre åbnede for en umiddelbar undren, og ordene fra teksterne var med i elevernes beskrivelser bagefter. “Oplevelsen af de vaskeægte torturinstrumenter, som var flere hundrede år gamle, er et syn som stadig sidder i os den dag i dag. Som besøgende museumsgæst husker man bedre, når først man har oplevet en vaskeægte kagstryge, eller den økse bødlen, angiveligt, i sin tid henrettede Struensee med, for så derefter at læse teksterne dertil.” Dette rum hvor eleverne blev rystede, provokerede og virkelig undrede sig blev teksterne altså virkelig brugt som element i opklaringen af hvad genstandene ville sige. I modsætning til andre monterer hvor teksterne ifølge eleverne ligesom gentog hvad genstanden var.

“Vi vælger personligt ikke at tage på museum for at læse tekster der beskriver hvad vi godt selv kan se, vi gør det

▲
“Ægte genstande?”

for at få et indblik i hvordan det var at leve dengang og nærmest få en kort følelse af at have været der selv. “ Selve udstillingens opbygning blev eleverne ikke synderligt kloge på. De efterspurgte bagefter en sammenfatning, et kort at gå efter, en klarhed over ruten og noget der bandt delene og historierne sammen “På et museum skal man vide hvad udstillingen handler om uden at blive nødt til at læse en masse.” “Man kunne overveje om turen derud var det værd. Man kunne jo bare have lavet sin egen efterforskning og læst derhjemme foran en computerskærm. Men vi synes at på grund af de mange spændende genstande og interaktive udstillingsmodeller, så var turen det hele værd. Vi lærte meget mere føler vi, og oplevelsen var generelt sjovere end at sidde foran en skærm eller bog og læse sig frem til viden.”

Samtidig efterlyser nogle fra klassen at kunne gøre noget med tingene, de ville gerne at gæsterne blev inddraget mere aktivt. Ikke nødvendigvis med skærme, men igen for at komme bagom glasset, for at undgå at skulle læse sig til oplevelsen som en udtrykker det. Da jeg gik med rundt og så udstillingen fra elevernes perspektiv, slog det mig også at så meget tekst ikke virker

appellerende på dem, og det viser deres efterfølgende beskrivelser også. Det er ikke teksterne der åbner udstillingen for eleverne. Da vi talte om det, kunne de dog også godt se at teksterne hører til genstandene som en slags arkiv for viden til senere tider, og at museet også har en forpligtelse til at være meget saglig og eksakt.

To piger uddyber

“Vi gik ind med forventningen om at vi var der for fagligheden, og for at blive klogere, men da vi trådte ind i udstillingen “Danmarkshistorier” som vi skulle fokusere på blev vi overvældet. Før havde vi blot læst om tidsperioden i bøgerne, men at kigge på fysiske ting fra perioden gav et helt andet indtryk. Eksempelvis havde vi hjemmefra læst om livlægen Struensee, og historien havde gjort stort indtryk. Da vi så på Nationalmuseet ser med vores egne øjne den økse der efter sigende skulle være den der slog ham ihjel, blev det meget mere virkelighedsnært. For mange unge får ordet “museum” en automatisk lav forventning.

Vi gik ind på Nationalmuseet med en ambivalent følelse i kroppen, men gik ud med en følelse af indsigt og viden på et andet niveau end man oplever ved at læse i historiebøgerne”.

MiD INFO / OPSLAGSTAVLEN

ODM FORMIDLINGSSEMINAR 2018

Forårets formidlingsseminar sætter fokus på formidlingsstrategier. Vi kører igen med 3 Dialogfora om Børn & Unge, Kommunikation og PR og Forskning. Programmet er under udarbejdelse og tegner allerede rigtig godt. Hold øje med tilmelding i løbet af december 2017. Dato: 5. og 6. marts 2018. Sted: Comwell, Middelfart.

OPEN CALL TIL MID MAGASIN NR. 38

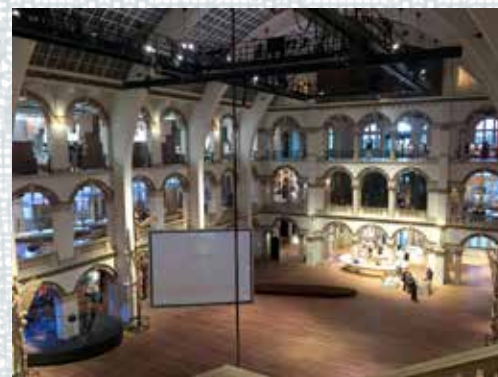
"Formidlingsstrategier"
Forårets nr. af MiD magasin lægger sig op ad ODM formidlingsseminar og vil handle om formidlingsstrategier. Hvis du vil bidrage med en artikel, så skriv til Michael Gyldendal, mg@tekniskmuseum.dk. Deadline for indsendelse af artikler er 1. februar 2018. Men skriv allerede nu til Michael med dit forslag.

De søfarende i lyd og billeder på Søfartsmuseet.

Børneudstillingen på Søfartsmuseet om hvalfangst.

Kig ud over atriummet i Tropenmuseum.

Øgleskinstaske fra Taschenmuseum.

Hvalfangermaleri med spil ved siden af.

Spil på Søfartsmuseet – bliv en ægte søofficer.

View ud over Nemo Sciencemuseum.

Spil på Søfartsmuseet – hvem myrder hvalerne.

STUDIETUR TIL AMSTERDAM

Årets studietur bød på et hav af skønne museumsoplevelser – lige fra taskemuseum til det supertjekkede Søfartsmuseum. Der var mange bud på spændende formidlingstiltag, både analoge og digitale. Det er altid en fornøjelse at være på studietur med fagfæller, hvor diskussionerne og holdningerne flyver frit i luften.

Vi glæder os allerede til næste år og venter i spænding på at høre, hvor vi skal hen. Hold øje med MiDs hjemmeside og FB.

Tak til Lene Hadsbjerg for en veltilrettelagt tur.

Særudstilling om dametilbehør i 1890-1920.

Body Art udstilling på det smukke Tropenmuseum.

Introduktions-udstilling på Amsterdam Museum.

Om navigation og udsmykning på Søfartsmuseet.

Søfartsmuseet og Nemo science museum bagerst.

Kanaltur om aftenen – de 7 broer.

HOW TO READ A LABEL

Object Title

Year Object was Designed

Biography of an Object

Credit Line

Keywords

Year Object was Acquired

Accession Number

Curator Interpretation

Collect Icon

Cocktail Service
ca. 1932

Designed by Russel Wright (American, 1904-1974)

Manufactured by Wright Accessories (New York, New York, USA)

Spun aluminum, wadut, cork

Promised gift of George A. Kraus I, 2016-0-1

zarfs, sops, metalwork, hooftwerk, hiltelwerk

Pioneering designer Russel Wright created the cocktail service in aluminum and cork, inexpensive materials easy to manufacture and maintain. The simple shapad, matte metal bodies and water-toned, textured cork were well suited to informal entertaining and contributed to the set's popularity for the mid-century interior.

Find the end of the Pen that matches this icon and press here to collect object information for your online account.

MiD

- er foreningen for museumsformidlere i Danmark og for andre, som interesserer sig for at formidle kunst, kultur og natur.
- prioriterer fagligheden i formidlingen og sætter fokus på faget.
- ønsker at styrke det tværfaglige samarbejde.
- styrker det kollegiale potentiale.
- arbejder for at opkvalificere formidling gennem styrkelse af såvel nationale som internationale samarbejder.

Bliv medlem af MiD
Et årligt medlemskab koster 300 kr. og du får muligheden for at netværke på formidlingsfagligt niveau. Meld dig ind i foreningen på: kasserermid@gmail.com.

Følg os også på Facebook

